

מראי מקומות לסוגיות הנלמדות

פרשת אמור גיטין ב. - ו:

המביא גט ממדינת הים וכו'.

כ' הריטב"א לקמן [בגמ' ד"ה מ"ט] וז"ל, וכתב רבינו נר"ו דמדבעי שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם ולא סגי לן כשיאמר בפני נחתם בלחוד, שמעינן שהעדים יכולין לסמוך על הסופר שאמר להם שכתב הגט לשמה, דאי לא, תסגי כשיאמר בפני נחתם לחוד, דכיון שבפניו (נכתב) נחתם, אם איתא דעדים אינם יכולין לסמוך על הסופר אא"כ יודעין הדבר בבירור, ולא יחתמו אלא בגט שהם יודעין שנכתב לשמה, מכי אמר בפני נחתם ידעין דגט זה נכתב לשמה, אבל השתא שהם סומכין על הסופר שאמר להם כן, צריכין אנו לדעת שנכתב לשמה משום מיעוט ספרי דלא גמירי ומשום חששא דאשכח בר מאתיה [ששמו כשמו וכו'], ואע"פ שהעדים האמינוהו, היינו משום דאינהו סמכי ארובא דגמירי.

ב. רשב"ג אומר אפי' מהגמוניא להגמוניא.

הקשה החת"ס, אי מקפידין טפי מחירום דיהודה וגליל, מ"ט דת"ק דפליגי, ובמאי פליגי, גם יש לדקדק ייתור הלשון דקאמר [לקמן ד:]: לפיכך הוצרכו לומר מהגמוניא להגמוניא. לכן נלע"ד דבאותה עיר שהקפידו, לית דין ולית דיין שצריך לומר, אלא רשב"ג ס"ל דכיון דאשכח עיר אחת שהקפידו ההגמוניא זע"ז, הוצרך לומר בכל ב' הגמוניות שבכל העולם, ואהא פליגי ת"ק, אבל בעסקיות עצמה שהיו מקפידין זע"ז [כדאמר לקמן] לכו"ע צריך לומר וכו', וא"ש דקדוק הלשון לפיכך הוצרכו לומר מהגמוניא להגמוניא, פי' אפי' בשארי הגמוניא שלא הקפידו.

ב. בתוד"ה המביא. ומה שנוהגים לכתוב י"ב שורות בגט, אומר ר"ת משום דגט גימטריא י"ב.

ופי' המהר"ם שי"ף, הוא כמו השתא א"ש, כיון דרוב מקומות קרוי גט סתם. [ומלשון המהר"ש"א משמע איפכא, דמשום דכותבין בגט אשה ב"ב שורות, משו"ה נקרא סתם גט, וכ"כ החת"ס בשמו, אבל בתוס' הרא"ש מבוואר כהמהר"ם שי"ף].

עוד כ' המהר"ם שי"ף בשם גליון מרדכי דפו"י, [והוא לפניו בשה"ג שעל המרדכי], דלשון גט [הוא] כמו שכתב בירושלמי, אבן אחת יש בכרכי הים גיטא שמה, ומגרשת כל חברותיה מסביבותיה. ובמרדכי שלפנינו הביא דיי"מ משום דאמרינן במדרש מנין שאפי' סרגול הספר, פי' שרטוט, למד אדם הראשון, שנא' זה ספר תולדות אדם [בראשית ה', א'], זה בגימטריא י"ב [פירוש וגט קרוי נמי ספר, ח"י אנשי שם], והכי דריש בפ"ק דכריתות גבי שמן המשחה מ"זה" י"ב לוגין, דזה בגימ' י"ב, וכן גט. ובחי' אנשי שם פי' ג"כ ע"ש י"ב שיטין שבין חומש לחומש, וז"ל, כיון שבכל פרשה פתוחה צריך להניח שיטה, אין למנותה בשיטין שבין ספר לספר, דבלא"ה צריך להניח שיעור פתוחה, יעלה לך לכל ספר ג' שיטין, הרי י"ב עם ד'

כ' הרמב"ן, יש תימה, תנא מהיכא סליק דקתני המביא. ואיכא למימר התם קאי דתנן וקונה את עצמה בגט, בפ"ק דקידושין [ב.]. ומיהו הו"ל לפרושי הלכות הגט ברישא, אלא אידי דתקנתא היא חביבא ליה ואקדמה. וכ"כ הריטב"א. והתו"ס כ' דתנא אריש פ"ב דקידושין קאי דיליף מ"ושלחה שליח גט. וכ' ע"ז החת"ס, דמדברי שניהם נלמד לסדר גיטין אחר קידושין, דלא כסדר הרמב"ם. ובשם עץ חיים על משניות כ', דתנא קאי אמתני' דיבמות [ק"ז]. מה בין גט למיתה שהכתב מוכיח, וה"ה דהומ"ל אמתני' דהתם [כה]. המביא גט ממדינת הים לא ישא את אשתו. והחת"ס עצמו תירץ, דלא רצה להתחיל בפורענותא דמגרש ע"י ערות דבר או ע"י קטטה כי לא מצאה חן בעיניו [דבהכי איירי קרא], על כן התחיל במשלח ממדה"י לטובתה ורצונה שלא לעגנה.

ב. המביא גט ממדה"י, צריך שיאמר וכו'.

ופירשי' דשליח זה הבעל עשאו שליח להולכה. וכ' הר"ן לקמן [ה:]: שכתב רש"י כן, משום דאי הוי שליח לקבלה, כיון שנתגרשה האשה בקבלתו, אינו צריך לומר בפ"נ ובפ"נ, [וכדאמרינן לקמן [כד.]: באשה שהביאה לפנינו גט שנתגרשה בו כבר במדה"י], וטעמא דמילתא, דכיון דמדינא לא צריך, אלא מפני חשש שמא יבא הבעל ויערער, אין לחוש לערעורו אלא כשהוא נותנו לשליח הולכה, לפי שבשעה שהגט יוצא מתחת ידו אינו גומר ומגרש עדיין, ולפיכך חוששין שמא ימלך ויערער, אבל כל שהוא נותנו לידה או ליד שליח לקבלה, הרי בשעה שהגט יוצא מתחת ידו גומר ומגרש, וכיון שאין לחוש שמא יבא ויערער, הרי האשה מותרת לינשא אע"פ שלא נתקיים הגט וכו'.

וז"ל החת"ס, עיין ר"ן מ"ט לא בשליח קבלה וכו'. ועוד נ"ל, לפי מש"כ הריב"ש [סי' מ"ג] ומיייתי לה הב"י [סי' קמ"ב] דשליח שנתן גט ולא אמר בפ"נ ובפ"נ, ואח"כ מת הבעל, לא מהני אמירתו אח"כ, דכיון שמת הבעל בטלה שליחותו ולא מהימן, דלשליח האמינו חכמים וכו', וא"כ שליח קבלה, ברגע קבלת הגט לידו נתגרשה האשה, ואילו היתה עמו במדינתו היתה מותר להתנסבא לכל גבר, ומכיון שבטל שליחותו, שוב לא מהני אמירתו. ולפ"ז גרע שליח קבלה בחו"ל משליח הולכה בא"י, דבא"י אע"ג דלא צריך, אי עבדת אהנית [כדלקמן ו:], אבל שליח קבלה, נהי דלא צריך מטעם שכ' הר"ן הנ"ל דהרי הוא כאשה עצמה שמביאה גיטה וכו', עוד בה אפי' אמר לא מהני מטעם שכתבתי, מטעם הריב"ש שכבר בטלה ליה שליחותיה. [וע"ע בזה בחי' הגר"ר סי' א'].

ב. צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם.

[לכאן צ"ל ג'] של משנה תורה. ובעל אגודה כ' כנגד י"ב שבטים, לומר שהיא מותרת לכל ישראל.

ב. בתוד"ה אף. משמע דברקם דרין בה ישראל.

כ' המהר"ם ש"ף, דאין לומר דאם יזדמנו שיכתבו אנשים מעלמא גט שם, דא"כ מאי אפילו, כיון שהבאים לשם הם מעלמא רחוקים מא"י, מה בכך שכותבין בסמוך לא"י, מאי תיתי לא יצטרכו לומר בפ"נ, ואם אנשים המזדמנים לשם גם הם דרים בסמוך לא"י, הול"ל ממקומות הדרים שם, הך ציור ל"ל. [א"ה, לפו"ר יל"ע מוהך דהמביא גט בספינה כמביא בא"י] [לקמן ז], והיינו כשנכתב הגט בספינה, בנהרות א"י, או בים הגדול במקום שהוא בתוך תחומי א"י, כמבואר שם, ומשמע דאזלינן בתר מקום הכתיבה אע"פ שאין בו דיוורין קבועין, ולא בתר מקום דירת הכותבים].

ב. בתוד"ה ואשקלון. ועכו אע"ג דכבשוה עולי בבל כדאמרינן בסוף כתובות ר"א הוה מנשק כיפי דעכו וכו'.

והרמב"ן כ', איכא למימר סבירא להו קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא, ולפיכך היתה חביבה עליהם, אבל לענין גיטין, כיון שלא כבשוה אינם בקיאים לשמה ולא מצויין לקיימו, דלא שכיחי בתי דינין. וא"נ סבירא להו לא קדשה לעתיד לבא לענין תרומות ומעשרות, חביבה עליהו, דהא איכא דאמרי קדושה שלישית יש להם, ואע"פ כ' ארץ ישראל בחיבתה היא עומדת ובקדושתה לענין ישיבתה ודירתה.

וז"ל הריטב"א, ויש לפרש וכו' דאפשר דלא כבשוה, ואע"פ שבטלה קדושתה, חיבת הארץ לא בטלה, דאלת"ה, למ"ד [יבמות פב:] דקדושה ראשונה ושניה ושלישית יש להם, דקדושה שניה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא, עכשיו שהארץ חרבה, מי איכא למ"ד [דכיון] דאינה קדושה דחיבתה נמי בטלה, זה ודאי אינו נראה, ואע"פ שיש לחלק ולומר שעכשיו שהכל חרבה אע"פ שבטלה קדושתה חיבתה לא בטלה, אבל בכיבוש שני, כיון דמקצת הארץ כבושה והיא קדושה, מה שלא כיבשו שאינו קדוש בטל נמי חיבתו, שאינו חביב אלא הקדוש, אבל עכשיו בעוונותינו שאינה קדושה כלל, ליכא למימר דחיבת כל הארץ בטלה, ואכתי במקומה עומדת, אע"פ ש"ל כן, אין נראה שיהא חילוק בזה.

ב. בתוד"ה ואשקלון. אך קשה לר"י וכו', ועוד היכי דייק לקמן במוכר עבדו לסוריא יצא לחירות מדתנן עכו כא"י לגיטין וכו'.

הריטב"א תירץ זה וז"ל, ומיהו אותו צד שהוא בחו"ל ודאי דינה כסוריא, והכי מוכח מהא דאמרינן בגמ' המוכר עבדו לעכו כמוכר לחו"ל וכ"ש סוריא דמרחקא וכו', אלא ודאי עכו נמי הוי ככיבוש יחיד ודינה כסוריא, וכיבוש יחיד מיקרי כל שכבשו מחו"ל קודם שכבשו כל הארץ, דכל כיבוש שאינו בהסכמת כל ישראל הוי כיבוש יחיד, ובתחילה יש להם לכבוש כל הארץ, ואח"כ לכבוש מחו"ל וכו', וכיון שכן, מחציתה של עכו שבחו"ל דינו כסוריא אע"פ שנכבשה כל עכו כאחת, מפני שלא היה להם לכבוש עכו עד שיכבשו כל א"י, כדי שלא יכבשו כלום מחו"ל עד שיכבשו כל א"י, וכיון שכבשו עכו תחילה, אין דינה אלא ככיבוש יחיד.

ב. בתוד"ה ואם. ולא טענינן מזויף, דמשום עיגונא אקילו בה רבנן.

הרמב"ן לקמן [ט]. הביא בשם התוס' [והיא שיטת ר"י], שדקדקו מכאן דלא טענינן מזויף ליתומים ולקוחות ושלא בפניו. וכ' ע"ז וז"ל, והדין אינו כן, שבודאי כל הנפרע שלא בפניו ומיתומים ומלקוחות צריך הוא לקיים שטרו, דאפוקי ממונא לא מפקינן בלא שטרא דמקוים, אבל זו אינה דומה למשנתנו, שאין אשה זו ממונו של בעל, אלא ברשות עצמה היא להנשא, ואנן לא מנעינן לה, כדאמרינן [ה:]: איהו לא מערער אנן ניקו ונערער, ועוד, שמתוך חומר שהחמרת עליה בסופה הקלתה עליה בתחלתה ונאמנת, כעין מה שהאמינוה לומר מת בעלי. והריטב"א כ' בשמו וז"ל, והא דלא חיישינן הכא גבי אשה לזיוף, הכא טעמא אחרינא הוא, דאשה לאו ממונו של בעל, ועוד דאנן לא עבדינן בהכי מעשה, הא היא שהולכת ונשאת, ואנן לא נערער עליה, אבל להוציא ממונו בב"ד בשטר שאינו מקוים, הא ודאי לא עבדינן.

וז"ל תוס' הרא"ש, ומכאן אין ראייה, דהפקעת ממונו שאני, אבל הכא משום עיגונא אקילו בה רבנן, ועוד, דליכא למיחש הכא לזיוף, דהבעל אינו חשוד לקלקלה בידי שמים כדאייתא בירושלמי, והיא נמי לא תזייף לקלקל את עצמה.

ב. בתוד"ה ואם. ומיהו מזה אין להוכיח, דאפי' לא טענינן להו מזויף וכו'.

כ' המהרש"ל בשם תוס' בפ"ק דב"מ [יג: בד"ה הא, וכ"ה בראשונים כאן], והא דלא טענינן להו מזויף, משום דלא שכיחא, כמו שלא טענינן להו נאנסו. והמהר"ם ש"ף כ' וז"ל, עיקר מה שהכניסו לספק בטענת מזויף, כיון דמן התורה עדים החתומים על השטר וכו' וא"צ קיום דלא נחשדו לזייף, ורבנן הוא דאצרכו, שמא דוקא כשזה עומד וטוען בברי מזויף. וכ"כ הרשב"א לקמן [ט]. ותוס' הרא"ש כאן בטעמא בתרא, דכיון דקיום שטרות דרבנן, דאי מדאורייתא, בלא קיום סגי, דאחזוקי אינשי בשקרי לא מחזקינן [כדלקמן ג.], מספק לא טענינן מזויף.

ב. תוד"ה ואם. ומיהו מזה אין להוכיח, דאפי' לא טענינן להו מזויף טענינן להו פרוע.

כ' המהר"ם, וא"ת מאי נפק"מ, ס"ו"ס לא יוכל להיות נפרע שלא בפניו או מיתומים או מלקוחות, מה לי אם הוי מטעם דטענינן פרוע או מזויף. י"ל דנפק"מ במקום שלא נוכל לטעון פרוע, כגון שמת תוך זמן השטר, או הלך הלוה למדינת הים תוך זמן השטר ועדיין לא בא, והוא רוצה ליפרע שלא בפניו, דלא שייך טעמא דפרוע, לא טענינן להו מזויף וגובה חובו.

וכ' ע"ז הרש"ש, קשה דא"כ מ"מ לא שבקת חיי לכל בריה, דזייף ויכתוב לאחר מיתתו או לאחר הליכתו למדינת הים מזמן קדום, בזמן פרעון לאחר מיתתו ואחר הליכתו, ול"ל להוכיח ממכר ומתנה. ועיין במהר"ם ש"ף שהקשה כקושיית המהר"ם, וכ' וז"ל, ואולי יש למצוא דאינו יכול לטעון פרוע, ומ"מ לא שבקת חיי לא קשה, כיון דעל הרוב יכול לטעון פרוע.

ב. בתוד"ה ואם. ועוד יש לדקדק מסוף פ' גט פשוט וכו', לא אמר תנו אין נותנין.

וז"ל הרמב"ן, מדקאמר אין נותנין סתם, משמע שאע"פ שלא טענו יתומים טענינן להו, ואמרינן ליה קיים שטרך וחות לדינא, וה"נ מסתברא, דאי לאו משום דטענינן להו, אע"ג דטעני לאו כלום הוא, דטענתייהו טענת שמא היא, ומשום שמא לא מצרכינן ליה כלום. [אבל היכא דטענינן ליתמי חשבינן לה טענת ברי, כמש"כ הרא"ש ריש פ"ב דכתובות סוף סי' א']. וכ' ע"ז הרשב"א, ואולי נדחה, דהתם כיון דאמר מנה לפלוני בידי ולא אמר תנו, מיגרע טפי, מדאישתיק ידים מוכיחות דשלא להשביע את בניו הוא דאיכיון, ולית ליה גביה מידי, דמזויף הוא או פרוע.

ב. תוד"ה ואם. אלא היינו טעמא דלא יחזיר, כיון דאיתרע בנפילה.

כ' הגרע"א, ולענ"ד אפשר לומר בדרך אחר, והוא מבואר בטור ח"מ [סי' מ"ו] שכ' בשם רב שרירא גאון, ועיין בש"ך שם, הא דמהני קיום ע"ז דמיון חתימות, כיון דמן התורה לא בעי קיום, אלא דרבנן הוא דאצטריך קיום, משו"ה מהני קיום גרוע, אבל היכא דבעי קיום מדאורייתא לא מהני קיום דדמיון חתימות, ובעינן שיעידו החתומים שזה כתב ידן. ולפ"ז י"ל, דבנפל כיון דאיתרע בנפילה, גם מדאורייתא חיישינן למזויף ובעינן קיום מן התורה, וא"כ משו"ה לא יחזיר, דכיון דנפל בעינן קיום גמור ע"ז עדות העדים, וחיישינן דאם יוחזר למלוה, כשיבא לב"ד ולא ידעו מהנפילה ויקיימו ע"ז דמיון חתימות, ובאמת לא מהני כיון דנפל.

ב: רבא אמר לפי שאין עדים מצויין לקיימו.

כ' הרמב"ן, קשיא ליה להראב"ד ז"ל, ולימא שליח באפי תרי או באפי תלת שהבעל עשאו שליח לתת גט זה לאשתו וליהמניה, ותו לא יכיל הבעל למימר היא זייפתו, ולמה לי קיום. וניחא ליה, דילמא אתי ואמר אני עצמי זייפתי לפי שלא מצאתי עדים והייתי סבור שהוא כשר, ומקלקל לה. ולא מיחוור לן, שהדין נותן שלא יהא נאמן בכך שכשהצריכו חכמים קיום שטרות, לא אמרו משום חשש שמא זייף בעל השטר, [א"ה, אולי ס"ל

להראב"ד דמי"מ אחרי שהצריכו קיום, ביטלו משטר שאינו מקיים תורת שטר ועדות, ומעתה יש לחוש אף לזיוף הבעל. ויל"ע].

אלא היינו טעמא, שא"א להאמינו בכ"מ לומר שבעל עשאני שליח כשהבעל מערער לומר לא עשיתיו, מידי דהוה אכל עדויות שבתורה, ואע"פ שבמקצת מקומות נאמן השליח, כיון שבמקצתן נאמן הבעל כמו שמתברר בפ' התקבל [לקמן סד.], לפיכך חכמים צריכים להתקין לכולם דרך א', ושלא יהא עיקר הנאמנות על השליחות, שלא יאמינו אותו בכל מקום, אלא עיקר העדות על החתימה, תיקנו לומר בפ"ג ובפ"ג, ונאמן משום דכל קיום שטרות דרבנן הוא, ועוד, דשליח כשהגט מקיים נאמן לומר [ל]גירושין משום דהימניה, אבל אם בא ואמר מזויף הוא היאך יהיה נאמן, הילכך קיימו הגט תחילה והאמינו אותו בקיומו, וממילא השליח נאמן דהא הימניה. וז"ל הריטב"א, ויש מתרצים דהא לא קשיא, דודאי להאמין אותו כשנים בגט שאינו מקיים, הא לא אפשר ואין כח חכמים להאמין, דמדאורייתא לא מהימן כיון דיש הכחשה בין בעל לשליח, וכיון שכן הימנוהו כבי תרי לענין קיום שהוא דדבריהם, ואחר שהוא מקיים, נאמן שליח בכל דבריו מטעם דהא הימניה. כדאמרינן לקמן וכו'.

ב: מאי בינייהו.

הקשה התו"ג, הא בהס"ד שתיקנו בפ"ג הוא רק משום לשמה ולא משום קיום [לרבה], א"כ כשהבעל מערער ואומר מזויף נאמן, כיון דס"ל דעדים מצויין לקיימו ולא נאמן השליח על הקיום כלל, ולא תיקנו בפ"ג שנאמינהו אלא על לשמה, וא"כ איכא בינייהו טובא אי אתי בעל ומערער ואומר מזויף, דלרבה מהימן [הבעל], ולרבה לא מהימן. לכן נראה דאף לפי הס"ד דרבה לית ליה דרבא, מ"מ כיון שתקנו בפ"ג ובפ"ג שיהיה נאמן על חתימת העדים שהיה לשמה, מהימנינן ליה ג"כ על גוף חתימת העדים שלא יוכל הבעל לטעון מזויף, כעין שכ' הרא"ש בסוגיא זו על ענין נאמנות שהוא שליח.

ב: אבל הכא דאיתחזק איסורא דאשת איש.

אף דהשליח מעיד קודם הגירושין שגט זה כשר לגרש בו דנכתב לשמה, ובזה עתה אינו מוציאה מחזקתה, דהא גם כפי עדותו עתה היא אשת איש, אלא שמעיד דאפשר לגרשה בגט זה, וזה אינו נגד החזקה, דהא פשיטא דיכול לגרשה בגט כשר, אעפ"כ מיקרי חזקת איסור במה דנידון אחר הנתינה דמגורשת ע"י גט זה ע"י עדות העד. עכ"ל הגרע"א.

ב: בתוד"ה לפי. [הא]. ואין לומר דנקט לשמה דשכיח טפי, דמשכח גט ששמו כשמו וכו', וה"ה שאר הלכות גיטין וכו'.

וכ' הרש"ש, וזה אין לומר משום דלא שכיחי לא חיישינן להו, ותו לא תיקשי מהא [דלקמן ט:]: דבין לרבה וכו', [שמכח קושיא זו דחו תוס' את ה"ואין לומר"], דכיון דהחשש אינו אלא משום לעז דערעור הבעל, א"כ יוכל לערער גם בשאר פסולין דלא ידע.

וז"ל הרמב"ן, איכא למידק, וליחוש נמי לשאר דברים הפוסלין בו וכו'. ואיכא למימר סתם ספרי דדייני מיפקע פקיעי, ודברים הללו דברים המסורים לסופרי הדיינים הם, הילכך ליכא למיחש, אבל לשמה איכא למיחש דילמא איהו שקליה מבר מאתיה דשמייה כשמייה. והיינו דאמרינן בגמ' סתם ספרי דדייני מייגמר גמירי, ורבנן הוא דאצרוך, פי' משום חששא זו דדילמא אשכח בר מאתיה וכו', ואע"פ שלא היה לנו לחוש לכך שאין חוששין לשני יוסף בן שמעון אא"כ הוחזקו, כיון שיש לחוש למיעוטא דמיעוטא דספרי דלא גמירי, א"נ דאיהו גופיה כתביה, ולדלמא אשכח בר מאתיה, אצרוך רבנן למיחש לה למילתא. עוד יש לי לומר, דנכתב ביום ונחתם בלילה שהוא דבר הנוהג בשטרות, הכל יודעים דשטרי חוב המוקדמין פסולין, וכן לא אמר לסופר כתוב, אף בשטרות הוא נוהג, ואין סופר ועדים כותבים וחותמים גט לאשתו של זה שלא במצותו. ועו"ל דכל שכותב וחותם שלא במצות המגרש, שלא לשם גירושין הוא, והכי מוכח בפ' שני וכו', הילכך בכלל לשמה הוי, אבל מחובר לא שכיח כלל, ולא חששו אלא לשמה שהוא מצוי וטועין בו.

ובעיקר ד' תוס', עיין בתוס' הרא"ש דה"ואין לומר", הוא תי' הריב"א, והרא"ש הסכים עמו, וכ' לתרץ הקושיא מדלקמן [ט:]: וז"ל, והא דפריך לקמן והא איכא מחובר, משום דבשאר הלכות גיטין לא בקיאיין וישנן בכלל מוליך ומביא, אבל במחובר ודאי בקיאי, דהאי דרשא דדרשינן "וכתב ונתן" מי שאינו מחוסר אלא כתיבה ונתינה [לקמן כא.], דכוותה דרשינן בפ' חלק [ק"ב]. גבי עיר הנדחת "תקבוץ ושרפת" יצא זה שהוא מחוסר תלישה קביצה ושריפה, וכן בפ' כיסוי הדם [פד]. "ושפך וכסה" מי שאינו מחוסר אלא שפיכה וכיסוי, יצא זה שמחוסר שפיכה פדייה וכיסוי. [ועיין בגילויני הש"ס למהר"י ענגיל לקמן [כא:]: שציין עוד כמה דוכתי דדרשינן הכי].

ב: בתוד"ה לפי. [הב']. ואמר ר"י וכו', וליכא אלא לעז בעלמא וכו'.

וכ"כ הריטב"א, ומסיק וז"ל, ואע"פ שאין בדין להאמינו, [מ"מ] לבן של בני אדם נוקף, ושמא תשאר עגונה, ומשו"ה חששו רבנן לכך התקינו שלא תנשא אלא בהכי, אבל אחר תקנה זו, אם יבא לערער אין חוששין לו ואין משגיחין בו כלל.

ב: בתוד"ה עד אחד. ולא היה לו להזכיר הפרשת תרומה ושחיטה, דבהנהו נאמן אע"ג דאיתחזק איסורא.

וכ' המהר"ם ש"ף, לכא' ה"ה ניקור הגיד והחלב. ובש"ש [שמענתא ו' פ"ה] דקדק מדבריהם, דלענין ניקור הגיד ניחא להו, והקשה מכאן על מש"כ הש"ך בנקה"כ [יו"ד סי' קכ"ז, לחלוק ע"ד הט"ז שם סק"ו], דניקור הגיד נמי מיקרי איתחזק איסורא כיון שקודם הניקור כל החתיכה אסורה, ואינו נאמן אלא משום דבידו. ומסיק הש"ש דבניקור הגיד בעינן לתרוייהו טעמי, דאם אנו מסופקין אם מנוקר מן הגיד, א"כ בחתיכת ירך יש בו חתיכת גיד, ובזה לא שייך לומר בידו, כיון דאנו מסופקים ע"ז גופא אם הוא בשר או גיד, ואינו בידו להתיר גוף הגיד אלא להסירו מן הירך, וכיון דאינו בידו, צריכין אנו לומר דנאמנות ניקור הגיד משום דלא איתחזק איסורא שזה גיד, ואם באנו לומר כיון דאיתחזק הירך בחזקת שאינו מנוקר ואין ע"א נאמן נגד חזקה, בזה נאמן נגד החזקה כיון דבידו להסיר הגיד מן הירך ובידו לבטל החזקה.

וז"ל תוס' הרא"ש, ולא היה לו להזכיר הפרשת תרומה ושחיטה וכו', אבל מניקור גיד וחלב מיייתי שפיר ראייה, דאין זה בידו לתקן כשאומר גיד זה של היתר ושומן זה של היתר, דאם הוא גיד הנשה, אין בידו לתקן שיעשה היתר, וכן חלב שיעשה שומן. והמאירי כ' וז"ל, לענין עד אחד נאמן באיסורין שאמרו היכא דאיתחזק איסורא לא אמרי, קשיא לן והרי נאמן על חלב וגיד בניקור הבשר מחלביו וגידיו, ותירצו שבאלו אין זה מתיר את המוחזק באיסור, אלא שבירר את ההיתר מתוך האיסור, ובמה שהתיר הוברר הדבר שלא הוחזק באיסור.

ב: בתוד"ה עד אחד. וי"ל דילפינן מנדה וכו', וא"ת א"כ אפי' איתחזק איסורא, וי"ל וכו'.

והרמב"ן כ' וז"ל, מ"מ משום דכתיב "וספרה לה" לעצמה, וק"ל התם הא איתחזק איסורא וכו', אלא שאני התם שמתוך שנאמנת על עצמה נאמנת נמי לבעלה, אבל בשאר עדות מנ"ל, א"נ התם א"א שתביא עדים לפסיקת זיבתה ונדתה וספירתה ולטבילתה, [א"ה, מה שהזכיר נמי טבילתה, לפור"ר צע"ק, דהא כ' הנו"ב [תנינא סי' קכ"ב] דכשא"א בענין אחר רשאי הבעל לעמוד על גבה בשעת טבילתה לראות שלא ישאר משער ראשה על פני המים, וא"כ לכא' לא חשיב "אי אפשר", ולפיכך האמינתה תורה ואין למדין ממנה לשאר עדות כלל, שאין דנין אפשר משאי אפשר.

ובתוס' הרא"ש הקשה בשם ה"ר משה הכהן, איך יליף מנדה, דילמא שאני התם דנאמנת שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. וי"ל דלא אצטריך וספרה לה להאי, דמדורשא אחרינא נפקא, דכתיב את בתי נתתי לאיש הזה, [כתובות כב. ועיי"ש דמסיק, ל"ל קרא סברא היא, הוא אסרה והוא שרי לה, אלא כי אצטריך קרא לדרב הונא וכו'], אלא איצטריך אפי' הוחזקה נדה בשכנותיה דנאמנת.

ב: בתוד"ה הוי. וא"ת אי ע"א נאמן בשאר איסורין וכו' אמאי איצטריך וספרה לה לעצמה.

כ' בהגהות פור"י, נ"ל די"ל ע"פ מש"כ הש"ך ז"ל [יו"ד סי' קכ"ז ס"ק י"ד בד"ה העולה] דהא דאמרינן כל מקום שהאמינה תורה עד א' הרי הוא כשנים, זהו דוקא היכא שהאמינו בפירוש, כמו גבי סוטה וגבי חלב ואשם תלוי, אבל כשלא כתבה התורה בפירוש, אע"ג דנאמן, מ"מ לא חשיב כשנים, לכא' לא קשה כלל, דלהכי כתבה התורה בפירוש גבי נדה, דנדע שתהא נאמנת כשנים, משא"כ אי הוי ילפינן מכללא, לא הוה נאמנת אלא כעד אחד. [ועיי"ש בש"ך, שכ' חילוק זה בדעת הריטב"א וסייעתו, אבל איכא מרבוותא דמייתי התם שלא חילקו בזה, והתוס' בכריתות מכללם, וא"כ שפיר הקשו תוס']. ועיין במהר"ם ש"ף שכ' דאולי יש לתרץ דוספרה לה איצטריך דנאמן עד אחד אף כשנוגע בדבר.

ג. כיון דאמר מר בפני כמה נותנו לה וכו', מעיקרא מידק דייק ולא אתי לאורועי נפשיה.

עיין במהרש"ל דלרש"י לא אתי השליח לאורועי נפשיה, ומשו"ה אפי' כי אתי בעל ומערער לא משגחינן ביה, ולהרשב"א לא אתי הבעל לאורועי נפשיה, הא אי אתי ומערער, עירערו עירערו. וז"ל הריטב"א, פירוש כיון שהבעל יודע שהשליח נתן הגט בפני שנים, חשיב ואמר תו לא מהימני לי אינשי ולא ב"ד, משום דאמרי מידק דייק ולא עביד שיקרא כי האי בפרהסיא ולא אתי לאורועי נפשיה השליח שעשה שקר, שאם ימצא היום ומחר שאלו יודעים בשקרו, ומתוך שהבעל חושב כן, לא יבא לערער, ולהוציא עליה לעז. א"נ י"ל כיון דשליח מידק דייק, לא אתי בעל לאורועי נפשיה בדבר שהוא חושב שלא יאמינוהו.

ג. בדין הוא דבקיום שטרות נמי לא ליבעי כדר"ל וכו' נעשה כמו שנחקרה עדותן בב"ד.

כ' הריטב"א, ואי קשיא מאי ראייה מייתי מההיא דר"ל, דכי אמר ר"ל עדים החתומין על השטר נעשה כמי שנחקרה וכו', היינו לענין שאינן יכולין לומר שוב מבוזין אנו ובשטר מקויים, אבל שטר שאינו מקויים דאיכא לספוקי דשמא לא חתמוהו עדים מעולם אלא מזוייף הוא, בהא מנא לן, ובכה"ג הוא דאיתמר בירושלמי וכו'. ויש לתרץ ולומר דאפשר דקים להו בההיא דר"ל דאפי' בשטר שאינו מקויים קאמר, דסתמא עדים החתומים על השטר [קאמר] ולא אמר בפירוש על שטר מקויים, וכשאינו מקויים נחקרה עדותן מן התורה, וכשמקויים מדרבנן. ואינו מחזור.

והנכון כמו שתירץ רבינו, דמדאמר ר"ל דעדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד, אלמא דאלימא מילתא דשטרא וליכא למיחש למיחתם שיקרא בשטרא, והיינו דאין נאמנין לומר שוב (מכירין) [מבוזין] אנו, נפקא מינה דלא בעינן קיום מדאורייתא, ומהני טעמא דאלימא מילתא דשטרא וכל אדם נזהר שלא לעשות שקר בשטר, ומדינא ליכא למיחש דמזוייף הוא.

וז"ל הפנ"י, תמיהא לי, היאך שמעינן הא מילתא מדר"ל, דהא עיקר מימרא דר"ל איירי לענין שאין עדים יכולין לחזור בהם ולומר מבוזים אנו וכו', דאע"ג דבכל עדות דעלמא עד שלא נחקרה עדותן נאמנין לומר מבוזים, היינו משום דדיבורא בעלמא הוא, ובלא דרישה וחקירה אפשר דאמרי בדדמי, משא"כ בעדים החתומים על השטר דמעשה גמור הוא וכו'. וליכא למימר דמילתא דסברא הוא דלהא מילתא נמי הו"ל כמי שנחקרה ומטעמא דפרישית, דהא אדרבה כ' תוס' בכתובות [כח. בד"ה קיום] דתימה גדול הוא, דא"כ כל אדם שירצה יזיף, והמעייין שם יראה שהניחו קושיא זו בתימה, לפי מה דמשמע בשמעתינן שאפי' אם טוען הבעל מזויף בברי לא בעינן קיום. ונהי דרש"י נזהר מזה וכו' דלא חציפי אינשי לזיופי, ובודאי דכוונתו דרוב אינשי לא חשידי, וא"כ אכתי הא קיי"ל זה כלל גדול בדין הממע"ה ולא אזלינן בתר רובא, אלא על כרחך דכוונת רש"י דהו"ל כמילתא דעבידא לאגלווי וממילא הוי שפיר בכלל מילתא דר"ל. [יעו"ש].

ומסיק, וכבר עלה על לבי דעיקר מילתא דמדאורייתא לא בעי קיום, לאו מסברא אתיא לן, אלא מקרא ילפינן לה, דכתיב וכתוב בספר וחתום והעד

עדים וגו' [ירמיה ל"ב, י"ד] ונתתם אותו בכלי חרס למען יעמדו ימים רבים [שם מ"ד] וכו', דלכא' נראה דאי הוה בעי קיום מדאורייתא, לא היה מתקיים בענין אחר כי אם בעדים מעידין בעצמם על כתב ידם, או שיבואו שני עדים ויאמרו בפנינו בפני ב"ד חתמו ביום פלוני, וכל שלא נעשה בענין זה לא הוי עדות מדאורייתא, דהא בעינן עדות שאתה יכול להזימן וכו', אלא על כרחך מדכתיב למען יעמדו ימים רבים ממילא שמעינן דלא בעי קיום כלל.

ג. ורבא מ"ט לא אמר כרבה.

כ' הרשב"א, תמיה לי מאי קא מבעיא להו, דהא רבא ס"ל דכולהו ספרי דיניי מיגמרו גמירי, דרבה גופיה הכי ס"ל, ואפי' לר"מ דחייש למיעוטא הכא ליכא למיחש, אלא רבנן הוא דאצורן, והווי להו לרבא לעולם כלרבה לאחר שלמדו. וי"ל משום דידע דמתני' דייקא ליה הכי מדלא תקנו לומר בפ"ג ובפ"ג לשמה כדמפרש טעמיה ואזיל, הוא דקאמר הכי כדי לברורי טעמיה ולמימר דמתני' נמי דייקא הכי. א"נ י"ל דהכי קאמר, אמאי לא חייש רבא לאותו מיעוט דחייש רבה, ומשום חומר דבר שבערוה.

ג. דאי מפשת ליה דיבורא אתי למיגזייה.

כ' הרשב"א, כלומר והו"ל משנה ממטבע שטבעו חכמים בגיטין והוי גט פסול. וא"נ כיון דכולהו אמרי בפ"ג לשמה, והאי לא קאמר אלא בפ"ג ולא קאמר לשמה, חיישינן ליה ומימר אמרינן דלא איכתוב בפניו ומשו"ה גזייה. ותמיהא לי, וליתקון דלימא הכי כיון דעיקר תקנתא משום לשמה, ואי גיזי ליה נישליניה ואי הדר אמר אין לשמה ניהמניה, ואם נפשך לומר כיון דכולהו אמרי ואיהו לא אמר, אע"ג דכי שיילינן ליה ואמר אין חיישינן לרמאות, דילמא מתוך שאלה זו ילמדו לשקר, הא משמע דלאתי לשקורי ולאסוהדי בשיקרא ליכא למיחש, חדא דאחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזקינן, ועוד דתניא לקמן [ה:]: המביא גט ממדה"י, נתנו ולא אמר לה בפ"ג ובפ"ג וכו' כיצד יעשה, יטלנו ממנה ויחזור ויתננו לה וכו', [עיי"ש שביאר דאפי' לר"מ מהני]. ושמא י"ל דהתם איכא למימר דאישתלי ויהיב ולא אמר לה בפ"ג, דבכה"ג עביד דמישתלי, אבל כאן שהתחיל לומר בפ"ג וגיזי ליה לשמה, וכולהו לשמה קאמרי, חיישינן דילמא לא ידע ביה, ואי שיילינן ליה ואמר אין, שקורי משקר. עכ"ל הרשב"א.

ג. חדא מתלת גאיז וכו'.

ופירש"י חדא מתלת תיבות, בפני נכתב לשמה. וכ' הרש"ש, בזה א"ש מה דלא תקנו לומר בפני נכתב ונחתם, [בפני בפני למה לי], דא"כ היה מאמר אחד בעל ג' תיבות וחיישינן לגזייה, אבל עתה הם שני מאמרים נפרדים בעלי ב' ב' תיבות. [ולרבה ודאי א"ש, דהעיקר הוא בפני נחתם, ובפני נכתב אינו אלא משום דלא ליתי לאיחלופי]. אבל בתוס' הרא"ש פ', חדא מתלת גיזי, בפני נכתב קרי חד, בפני נחתם חד, ולשמה חד. [ולפ"ז לכא' לא שייך לומר כתי' הרש"ש].

ג. בתוד"ה האי. בריש האשה רבה וכו' לא שייך למיפרך האי קולא הוא חומר הוא וכו'.

[וכ"ה ברשב"א ותוס' הרא"ש]. וכ' התו"ג, יש ליישב קושייתם, דהא ודאי דלא חיישינן לשקר כלל שם ביבמות, משום דדייקא, או משום מילתא דעבידא לאיגלווי, וכן כאן לא חיישינן לשקר כלל משום דסתם ספרי דדיניי גמירי, רק דהחשש כאן הוא לשמא יבא הבעל ויוציא לעז, אף דודאי שקר הוא מ"מ חיישינן ללעז כמש"כ התוס' בד"ה חד אתי בעל, עיי"ש, אבל ליחוש שמא הוא באמת שקר גמור, לא חיישינן כלל, וא"כ לא קשה כלל מיבמות, דכיון דאמת הוא שמת, בודאי לא אתי ומערער. [א"ה, לפי מש"כ תוס' שם [פח. בד"ה מתוך] דלית לן למימר אנו סהדי דדייקא ומינסבא, אלא מתקנת חכמים, ודנו שם איך עקרו חכמים דבר מן התורה, יעו"ש, אלמא דלא בריא לן שמת, אלא דמשום עיגונא הקילו לסמוך על העד ואהא דדייקא, ולפ"ז לכא' שפיר מקשו הכא, דמה להם לתקן כן, כיון דהוי קולא דאתי לבסוף לידי חומרא, אי לאו טעמא שכ' בתירוץ דא"א בענין אחר].

והגרע"א כ' וז"ל [ועיי' לשונו בגליון הש"ס], בפשוטו יש חילוק, דבמת בעלי דאנן סמכינן על סברת דייקא בודאי ואין אנו חוששין לאיסור א"א, ממילא

לא שייך דהקולא חומרא אם יבא בעלה, דהא אנו דנין דמת ולא יסתעף לעולם החומרא, וכיון דעל הדין דאיסור א"א סמוכין ע"ז דמת, מכ"ש לסמוך שלא לחוש שיבא ויהיה לה חומרא, אבל לענין בפ"נ שפיר פריקין, דאף דאנו דנין דהשליח אומר אמת והיא גרושה בודאי, מ"מ דילמא אתי בעל ומוערער בשקר, ויהיה לה חומר דפסיל לגיטא. ותמיהה על רבותינו בעלי תוס' דלא נחתו לזה.

ג: אי ר"מ, חתימה בעי כתיבה לא בעי.

ופירש"י דכי כתב "וכתב לה", אחתימה כתיב. והקשה בהגהות חש"ל, מנ"ל לר"מ הא דוכתב קאי אחתימה, וחתימה מאן דכר שמיה, ונהי דצריך עדים ע"ז משום דאין דבר שבערוה פחות משנים, מ"מ מנא ידעינן דצריכין לחתום בגט, דילמא בעדות בע"פ סגי, שיראו שהבעל כתב בפניהם או שצוה לכתוב להסופר. ונראה דר"מ למד כתיבה מקראי דירמיה [ל"ב, מ"ד] דכתיב שם וכתוב בספר וחתום, ומבואר לקמן [לו]. דלר"מ הך "וכתוב בספר וחתום" הוא מדאורייתא, רק דאתא ירמיה ואסמכה אקרא, ולמד מיניה דגם וכתב לה דגבי גט כריתות, ע"י עדים הוא, ואף דד"ת מדברי קבלה לא ילפינן, מ"מ י"ל דהכא אינו אלא גילוי מילתא בעלמא דהך כתיבה הוא ע"י חתימת העדים.

ולקמן דקאמר ר"נ דהכשיר ר"מ אפי' מצאו באשפה, כ' החש"ל, לכאוף הדברים מתמיהין דמנ"ל הא, דהא בודאי גם לר"מ עיקר בגט הוא הכתיבה שכתוב בו דהבעל מגרש לאשתו ומתירה לכל אדם, רק דס"ל דבעינן נמי חתימות עדים, וכמו ספר המקנה דירמיה, ועכ"פ עיקר הכתוב ד"וכתב לה" לשמה, ודאי אכתיבה קאי. וש"ט בזה, ומסיק, ואולי, דכיון דחותמין פב"פ עד, הרי נכלל בלשון "עד" דמעידין על כל מה שכתוב למעלה, והוי כמו שנכתב כל הגט לשמה, דהא קי"ל ד"אף אני כמוהו" כשר בין בדיני ממונות ובין בדיני נפשות, רק דמעלה עבוד רבנן, וכדאיתא בסנהדרין [ס.], א"כ בעדות שבשטר נמי אמרינן כן וכו', מ"מ גם בלא תיבת "עד" ג"כ הדבר מבואר דכוונתו להעיד על כל הנ"ל, וא"כ בחתימה עצמה נכלל כל מה דכתוב למעלה, והוי כמו דנכתב כל ענין הגט לשמה.

וז"ל החת"ס [לקמן בד"ה אי ר"א], סברת ר"א מבוארת, [ד]מפרש הפסוק כפשוטו כתיבה ממש, אבל סברת ר"מ תמוה מחד, מה ראה על ככה להוציא קרא ממשמעותיה בכל התורה "וכתב" כתיבה ממש, ובשטרות כתיב וכתוב בספר וחתום. ונלע"ד, דהו"ל למיכתב "וכתב לה כריתות בספר" שדברים הכורתיים כתוב בספר, כמו "וכתב הכהן האלות [האלה] בספר" [במדבר ה', כ"ג], אלא על כרחך קרא מיירי שכבר נכתב ספר הכריתות, ואמר "וכתב", היינו וחתם לה ספר כריתות שכבר נכתב עליו הכריתות ע"י מאן דהוא, יחתום הבעל עליו וכו'. [יעו"ש].

ג: אי ר"מ, חתימה בעי כתיבה לא בעי.

כ' הגרע"א, קשה לי, דילמא רבה סבר כשמואל לקמן [פ.]: דכתב סופר ועד בדיעבד כשר, ואפי' לכתחילה כשר בסופר מובהק, ועל כרחין משום דמסתמא הסופר כותב ג"כ בתורת עד, וא"כ ממילא בכל גיטין שבעולם יש ג' עדים, הסופר ושני עדים וכו', א"כ ממילא בעי שיהא כתיבתו לשמה, לא מדין כתיבה, אלא מדין חתימה לשמה וכו'. ומהכרח קושיא זו נלענ"ד באם יש הרבה עדים חתומים, וקצתם חתמו שלא לשמה, דהגט כשר ע"י אינך חתימות דחתמו לשמה, דבפסול זה של שלא לשמה, אין הפסול מתפשט על כל העדים, דאינו דומה לנמצא אחד מהן קרוב או פסול, דהתם הפסול בגופו דעד דלא חזי להעיד.

[ועיין בפנ"י] [ע"ד תוס' בד"ה שלשה] שחידש יותר מזה, שהקשה היכי מכשרינן לר"מ בכתב סופר ועד, האיכא למיחש שהסופר לא כתבו לשמה כיון שאינו צריך, וא"כ ליכא אלא ע"א שחתם לשמה, ומסיק, דאף לר"מ עדי חתימה לאו משום עדות בעינן להו [דמודה דעיקר עדות הם עדי מסירה ועלייהו קאי [הג"ש] דבר דבר], אלא משום גזיה"כ דוכתב היינו וחתם, א"כ אפשר דבחד סגיא, אלא דבעינן שני עדים חתימה בכדי שנדע שהיא לא זייפה, וא"כ בכתב סופר ועד שיצאנו מידי חששא דזיוף [כיון שהסופר נזהר שלא לזרוק לאשפה, כמ"ש תוס'], לא חיישינן תו משום לשמה, דבע"א שחתם לשמה סגין].

ובקוב"ש [אות ג'] הביא דברי הגרע"א וז"ל, הקשה הגרע"א וכו', עיי"ש שתירץ דלא אמרינן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה אלא בפסול הגוף אבל לא בפסול הגדה. וקשה לי, דהא פריך בגמ' מכות [ו.]. הרוג יציל, ופירשו תוס' ביבמות [כה. בד"ה הוא] דפסול הרוג הוא משום שנעשה טריפה, ומבואר בסנהדרין [עת]. דטריפה דפסול הוא משום דהוי עדות שאי אתה יכול להזימה, וזה ודאי אינו פסול הגוף אלא פסול הגדה, ומ"מ פריך הרוג יציל על כל העדות. ויש לחלק קצת דנהי דעדו שאי"ל לא הוי אלא פסול הגדה, מ"מ כיון דטריפה פסול מטעם זה לעולם, וא"א לו כלל להגיד בכשרות, גם זה פסול הגוף מיקרי. ודוחק.

ובעיקר קושיתו נראה, דלא אמרינן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה אלא היכא שהפסול הוא מצד דיני עדות, אבל הא דבעינן לשמה אינו דין מדיני עדות ולא שייכא כלל לדיני עדות, אלא אחד מתנאי הגט הוא, ובכה"ג לא אשכחן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה. [וכע"ז כ' בקה"י סי' ג', וכ' שאולי לזה נתכוון הגרע"א. ועיי"ש שנו"נ בארוכה בדברי הגרע"א].

ג: אי ר"א, כתיבה בעי חתימה לא בעי.

כ' הרמב"ן, ואע"ג דהיכא דאיכא [עדי חתימה] ור"א אף עדי חתימה כרת, מיהו לא בעי לשמה, דהא דכתב רחמנא "וכתב לה" לשמה, אכתיבת גט קאי, דאחתימת עדים ליכא למימר כיון שאם רצו אינם חותמים, והכי משמע בפ' בתרא [פ.]. ולא נהירא, דא"כ היכי אסקינן דהיכא דאיכא עדים בעינן דהו"ל מזויף מתוכו, הא אמרת אפי' בעדי חתימה בלחוד לא בעינן לשמה, וליכא למיחש דילמא סמיך עליהו. אלא מעיקרא הכי אקשינן, למה לי לתקוני הכי, והא כי יהיב ליה בפני שנים יהיב ליה, והווי להו עדי מסירה, ותו לא צריך מידי.

ג: כתב בכתב ידו ואין עליו עדים.

וז"ל הר"ן לקמן [פ.], מהא שמעינן דכתב ידו בלא חתימה כשר בדיני ממונות וגובה מנכסים בני חורין, שלא כדברי מי שכתב שזו ששינוי בב"ב [קעג]: הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו גובה מנכסים בני חורין, חתם ידו הוא, אבל כתב ידו לא מהני, ומהכא משמע דאפי' כתב ידו בלא חתימה מהני בגט, דהכא ודאי בלא חתימה עסקינן, מדאמרינן בגמ' וכו', והלכך כתב סופר ודאי היינו כתיבתו ולא חתימתו, וכתב ידו נמי דכוותה מהני בגט, אלמא שטר מקריא, ובדיני ממונות נמי דכוותה.

ויש לדחות ולומר דגיטין שאני, דכיון שהוא צריך לכתוב שמו, הא איכא חתם ידו, ומהני אפי' למה שכתב בו משמו ואילך, כיון שהכל כתיבה אחת, אבל כתיבתו בלא חתימתו כלל אפשר דלא מהני. ומיהו חתימתו בלא חתימתו ודאי מהני, מדאמרינן בפ' האשה שנתארמלה [כא.]. דלא ליחתום איניש חתימות ידיה אמגילתא, דילמא משכח לה איניש דלא מעלי וכתב עלה מאי דבעי, ותנן הוציא עליו כתב ידו וכו', אלמא חתם ידו בלא חתימתו מהני.

ג: יש עליו עדים ואין בו זמן.

כ' הגרע"א בתוספותיו להך מתני' בשם הנימוק"י רפ"ד דסנהדרין, וז"ל, אף דזמן הוא משבע חקירות דבעינן מן התורה בכל עדות, מ"מ כמו דתקון רבנן בממון דלא בעי דרישה וחקירה משום שלא תנעול דלת, ה"נ בגט תקנו כן, [כיון דשכיחי טובא כהודאות והלואות. ל' הנימוק"י], וכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש. [ומסיק הנימוק"י, וכן למקדש בשטר לא בעינן שיהיה זמן כתוב בשטר מהאי טעמא, וכדאיתא בהדיא בפ' ארבעה אחין [לא.]. [א"ה, לכאוף התם לא שייך טעמא דאדעתא דרבנן מקדש, לאשוויי קידושין דאורייתא, וצ"ת]. ובהג"ה עה"ג שם כ' בשם כנה"ג [ח"ו"מ סי' ל' הגב"י אות ג'], דלכמה פוסקים בעינן גם בגיטין וקידושין דרישה וחקירה].

ג: בתוד"ה דתנן. ותימה לר"י וכו', לקמן תניא בהדיא וכו'.

בתוס' הרא"ש תירץ בשם מהר"מ, דלא נקט בפני נכתב משום ר"מ, אלא משום חכמים דפליגי עליה ואמרי דיש תקנה לדבר אם לא אמר בפ"נ ובפ"נ. וז"ל הרמב"ן, איכא למימר התם לאו דוקא, אלא משום סירכא

דרבנן קאמר, כלומר, לדידי משום דלא אמר בפני נחתם, ולדידכו אי לא אמר נכתב, יוציא והולד ממזר. והמהר"ם ש"ף כ', דאפשר לומר דר"מ מצריך בפני נחתם משום קיום ובפני נכתב משום איחולפי, וידענו מהני לר"מ [וכרבה], אבל משום לשמה לא חייש כיון דרוב בקיאי הן וכו' ומסתמא נעשה לשמה, אבל דוחקיה דרבה לפרש משנתנו משום לשמה, משום דמשמע ליה מהכרח דס"ל דידענו לא מהני ממתני' דריש פ"ב, וא"כ על כרחך צ"ל דבעינן [להעיד על] חתימה לשמה, וחיישינן למיעוט שאין בקיאי מדרבנן, וא"כ לא אתי לאיחולפי ע"י ידענו, ועל כרחך דבפני נכתב משום לשמה.

ג: בתוד"ה שלשה. אע"ג דאית ליה לר"מ כל המשנה ממטבע שטבעו כחכמים בגיטין הולד ממזר וכו'.

כ' המהר"ם ש"ף, וכיון דהכא פסול אף אם כבר נתן [ה]גט, הול"ל אם נשאת הוולד ממזר, משא"כ לעיל אין כותבין במחובר לכתחילה. [ומבואר דמשנה ממטבע וכו' הו"ל אף כשלא שינה לחסר בהכתיבה [העדים או הזמן] או באמירה [כגון שלא אמר בפ"ג], דגם כששינה לכתבו במחובר חשיב ליה משנה ממטבע].

ג: בתוד"ה וגובה. דאפי' בשטרות גובה בעדי מסירה כדמשמע בפ' בתרא וכו'.

ובתוס' הרא"ש כ' בשם הר"י יהודה ממיץ, דלעולם בגט איירי, ואפ"ה דיין שפיר לקמן דר' אלעזר איירי אפי' בשטרות, דמ"ט אמר רב כר"א בגיטין אבל בשטרות לא, משום דגט אינו עומד לגבות בו אלא לאינסובי ביה, וזה תוכל האשה לעשות מה בפני ב"ד, אבל שטרות העומדין לגבות בהם לזמן ארוך לא, ופריך והא קתני וגובה מנכסים משועבדים, אלמא גט נמי עומד לגבות בו ומכשיר ר"א בעדי מסירה, א"כ ה"ה שטרות נמי.

ד. רב אשי אמר הא מני ר' יהודה היא.

כ' הריטב"א, ואי קשיא לך כיון דקיי"ל כר"א, מ"ט נייד רב אשי מר"א ומוקי לה כר' יהודה. וי"ל כיון דאוקימתא דר' יהודה ניחא והיא דר"א לא ניחא כולי האי, אוקמה כר' יהודה. ורבינו כ' בשם ר"י הלוי בן אחיו של רבינו, דרב אשי אתי לאשמועינן, דאע"פ שאפשר לאוקמה כר' יהודה ברווחא, מהדרין אדר' אלעזר משום דהלכתא כוותיה, ולא משום דליכא אוקימתא אחרייתא אלא כר"א, דהא אפשר לאוקמה כר' יהודה, וכולה מילתא דרב אשי היא.

ד. ומובלעות בתחום א"י.

כ' בתוס' הרא"ש, פירש"י שא"י מקפת אותם. וקשה דמה מועלת הבלעה זו, אדרבה רקם וחגר דמקרי עדיפי טפי. ונ"ל מובלעת בתחום ר"ל בתוך תחום שבת שלה, כמו הבלעת תחומין בריש פ' מי שהוציאוהו [עירובין מד:]; ועתה ניחא נמי שהזכיר ר"א לוד, לפי שלוד גורמת לה להיות כא"י, לפי שהיא בתוך תחום שבת שלה. [ומשמע מסו"ד דלא סגי במה דהוי בתוך תחום שבת לגבול א"י [כדמשמע קצת בתחילת דבריו], אלא דוקא בתוך תחום שבת לאחת מערי א"י, דפעמים שאין עיריות א"י יושבות על הגבולין ממש, וכן במקום שהמסילה היא הגבול, ויש בחו"ל עיר הסמוכה למסילה].

ויש ליישב פירוש רש"י דכפר לודין איכא תרתי, דמיבלע וקריב, ולכך עדיפא מרקם וחגר, וכן משמע מתוך פירש"י שפירש לדידי חזי לי ההוא אתרא והוי כמבי כובי לפומבדיתא, דאכפר לודים ללוד קאי. [א"ה, לפ"ז מה שפירש"י שיש עיריות שבולטות מחברותיהן ד' וה' פרסאות וכו', צ"ל דמ"מ אותן שבחול' שיושבות לפנים מן הבלטה, אינן מרוחקות כ"כ, אלא הן בתוך תחום שבת לאחת מעיריות שבא"י], וכן משמע לקמן בפרקין [ז: דאמר נכנס לפניו ר' אלעאי, א"ל, רבי והלא כפר סיסאי מובלע בתחום א"י וקרובה לציפורי יותר מעכו, משמע דבעי הבלעה וקורבה. ולמאי דפרישית בהבלעת תחומין, יש לפרש דנקט קרובה לצפורי יותר מעכו, דלא תימא שאותה העיר של א"י שכפר סיסאי מובלעת במקומה [אצ"ל בתחומה], הוא רחוק מעיקר יישובה של א"י ויש לו ליחשב כחול' כמו שאפשר לקמן, להכי קאמר קרובה לציפורי שהיא עיקר יישובה של א"י.

ד. מאי לאו בהא קמיפלגי, דמר סבר לפי שאין בקיאי לשמה והני גמירי, ומר סבר לפי שאין עדים מצויין לקיימו, והני נמי לא שכיחי.

כ' החת"ס, יל"ע מאי פשיטא ליה דגמירי ולא שכיחי, וי"ל דמסתמא בני חו"ל הסמוכים לארץ ישראל שכיחי בא"י ולומדים מהם, ומשו"ה בקיאים, וה"ה דעדים מצויין לקיימו, אך בני א"י לא שכיחי בחו"ל אפי' בסמוכים, וא"כ במולך לא ימצא עדים לקיים, ושוב גזרינן מביא אטו מולך. כך הוה ס"ד השתא.

ד. בתוד"ה מודה ר"א. תימה לר"י מה ענין שלא לשמה למזויף מתוכו.

והרשב"א כ', ונראה דמשו"ה קרי ליה מזויף מתוכו, משום דלדידיה כתיבה לשמה בעי, וחתימתן של עדים מכלל כתיבת הגט היא, דפעמים שאין כאן עדי מסירה וגט זה מתקיים בחותמיו וכשר אף לר"א, דמימר אמרינן כיון שמתקיים בחותמיו לאו מזויף הוא, ובודאי כדן נמסר לה בפני שנים, וכדן נעשה לשמה ובתלוש ובשאר תקוני הגט, וכיון דעדי חתימה משו"ה ליה גט כשר, בודאי מכלל כתיבת הגט הן, והילכך כיון דחתימי עליה, אי לא חתימי לשמה, מזויף מתוכו קרינן ליה. וכ' ע"ז המהר"ם ש"ף, לא בריא בעיני, דמה ענינו לעיקר הגט להיות לשמה, כיון דאין מועילין אלא לראיה בעלמא, כאילו אתו שנים מעלמא ומעידין שראו הגירושין, ואילו היו עדי מסירה כאן לא צריך לדידהו, ואין מועילין ולא מזיקין בעיקר הגט, וכל מה שנכלל ב"וכתב" מעכב בעיקר הגט, שאף אם הגירושין אמת לא הוי כריתות מצד עצמן בהעדר אותו הדבר.

עוד כ' הרשב"א, ולדברי הרב אלפסי ז"ל שכ' דלר"א עדי חתימה נמי כרתי, אפשר לומר דאינו קשה כלל, דכיון שפעמים כרתי לשמה בעי, דכי כתיב לשמה אוכתב קאי, ובין אכתיבת הגט בעצמו בין אכתיבת עדים. אלא שיש לדקדק, דא"כ ר"ש שירד לשיטתו של ר"א, היכי מכשר חותמיהן נכרים אפי' בשמות מובהקין, דמ"מ כתיבת העדים בעי לשמה וליכא, וכי היכי דכי איכא עדי חתימה ואתיהיב בעדי חתימה אפ"ה בעיא כתיבת הגט לשמה לר"א, ואי איכתוב בערכאות פסולה, ה"נ כי חתימי ביה נכרים, אע"פ שנמסר בעדים כשרים לפסול, דהא כולה כתיבה בעינן לשמה. וי"ל דחתימת נכרי אינה חתימה כלל, וכמאן דמלייה בדיוטא דמי, והלכך לא מיפסל בחתימתן, אבל כתיבת הגט על כרחך מיפסל בערכאות, דהא בעינן לשמה, והא לאו לשמה היא, ואי אמרת דחשבינן לה כמאן דליתה, כ"ש דליכא גט.

ועיין בחת"ס שכ' דלהפוסקים דמפני תיקון העולם [דקאמר ר"א] לאו עצה טובה, אלא פסול מדרבנן בלא עדים [ודלא כמש"כ תוס' לעיל ג: בד"ה ר"א], ואותן הפוסקים הוצרכו לתקן שיהיה חתימת הגט **מתורף הכתיבה**, דאי לא"ה, אלא מילתא באנפי נפשה, נמצא מיד שנכתב הגט הוא ראוי ליתנו מן התורה, ומ"מ א"א ליתנו כך שחסר חתימת העדים, והו"ל מחוסר מעשה בין כתיבה לנתינה, ואנן בעינן וכתב ונתן [עיין לקמן כא:]; בשלמא אי עצה טובה בעלמא, א"כ הו"ל חתימת העדים כמדבר דברים בעלמא בין כתיבה לנתינה, אבל כשמעכב הדבר וא"א ליתנו בלא"ה, הו"ל מחוסר מעשה בין כתיבה לנתינה, אבל הם תיקנו שיהיה הכל מעין כתיבת התורף, וכוליה חדא כתיבה היא, וממילא פסול שלא לשמה.

ד. בתוד"ה דקיי"ל. אבל בקידושין וגירושין לא מהניא הודאת בע"ד משום דמחייב לאחרים, דבקידושין אסר לה אקרובים וכו'.

כ' הרש"ש, לכאן הו"ל דאסר לה אכו"ע [וכ"ה בתוס' הרא"ש], ועיין מה שכתבתי בקידושין [סה:]; ברש"י ד"ה הכא קא חייבה לאחריני. [שפירש"י שם שקרובותיה נאסרו בו וקרוביו נאסרין בה, וכ' ע"ז הר"ן ואין צריך, אלא משום דאסר לה אכו"ע, וביאר הרש"ש [וכ"כ בהגהות הב"ח ע"ד הר"ן] דרש"י שגרא דלישנא נקט מן שקרובותיה נאסרו בו]. [אבל בדברי תוס' דהכא לכאן ליכא למימר הכי].

ד: ממדינה למדינה בא"י לא צריך, דכיון דאיכא עולי רגלים מישכח שכיחי וכו', כיון דאיכא בתי דינין דקביעי וכו'.

מוקים לה באילם משום שאין שום חידוש באילם, צ"ל דגם חילוק זה דמהני אמירתו בכתב לענין לשמה ולא לענין קיום, הוי מילתא דפשיטא, [דאל"כ לא קשיא לרבה, דאיהו לשיטתיה מצי לאוקמה באילם]. ויל"ע.

ד: ברש"י ד"ה לא צריך. ואע"ג דאין בקיאיין לשמה וכו'.

עיין ברש"י שהעיר דלקמן [בד"ה רבה אית ליה דרבה] כ' דכולהו בקיאיין. וז"ל הפנ"י, הא דפשיטא ליה לרש"י ז"ל דלרבה נמי ס"ל דבני מדינת הים אין בקיאיין לשמה אלא דלא איכפת לן, ולא ניחא ליה לומר דרבה סובר דבני מדינת הים בקיאיין לשמה, אלא מסוגיא דהכא גופא מוכח כן, כיון דעכשיו ס"ד דעיקר דיוקא דמתני' לאשמעינן באותה מדינה במדינת הים אינו צריך, ואי ס"ד דאינהו נמי בקיאיין, א"כ מהיכי תיתי דצריך דאיצטרך לאשמעינן דלא, אלא על כרחך דלרבה נמי אין בקיאיין, וקמ"ל דאפ"ה אין צריך לומר, דלא איכפת לן, כיון דרובא דרובא בקיאיין וסתם ספרי דדייני וכו'.

ד: בתוד"ה כיון. ואע"ג דלענין מחאה וכו', אבל הכא שמחזרת אחר עדים המכירים וכו'.

ועד"ז תי' הרמב"ן. [ול' הרשב"א בב"ב, כל מאן דאית לה גיטא, לבי דינא קא אזלא לקיומיה, ואינהו דקו במילתא ומשכחי וכו' שמצויין לקיימו ע"י חקירת ב"ד]. ומסיק הרמב"ן ז"ל, ובספר הישר מתורן, גבי מחאה לא רכיבא איסורא עליה, אבל גבי ערוה רכיבא איסורא עליה. [וצ"ב. ושמה מונת דכיון דרכיבא עלה דאיתתא איסור אשת איש, משתדלת ומחזרת טפי אחר קיום. ולפ"ז הוא על דרך תירוץ קמא].

וז"ל הרשב"א בב"ב, [ויסוד תירוץ בדברי עליות דרבינו יונה רבן], וי"ל התם [בסוגיא] בזמן שהיו השיירות מצויות ושהיו ישראל על אדמתם, והכא לאחר מיכן שנתקלקלו המקומות, והיינו דקאמר הכא סתם יהודה וגליל כשעת חירום דמי, דאלמא משמע דיש זמנים שידוע שאין שם חירום כלל ויש שלום, ואז השיירות מצויות. ואינו מחזור בעיני, דמשנת המביא [גט] ומשנתו זה בזמן אחד נשנו, והיאך שנתן רבי סתם זה בזמן אחד וזה בזמן אחר. [ומסיק כתירוץ תוס' והרמב"ן].

ה. פקח ונתחרש מילתא דלא שכיחא, ומילתא דלא שכיחא לא גזור בה רבנן.

כ' הפנ"י, הא דלא מוקי לה בהאי טעמא גופא אף קודם שלמדו, ואפ"ה כשר לרבה כיון דרוב בקיאיין הן ורבנן הוא דגזרו לחוש למיעוטא לפירש"י, ולשיטת תוס' משום לעז בעלמא, וא"כ י"ל דבמילתא דלא שכיח לא גזרו כלל וסמיכין ארובא. אלא דא"ל לומר כן, דא"כ אמאי בעי קיום חותמיו ואמאי לא מוקי אדאורייתא במילתא דלא שכיחא, דהא מדאורייתא לא חיישינן כלל לזיוף, דהא בא"מ מותרת לינשא בלא קיום כיון שאין עוררין, אלא על כרחך דלא פלוג רבנן, אבל לענין לאחר שלמדו א"ש דהוי כמו גזירה לגזירה ולא גזרו במילתא דלא שכיחא.

ה. והא אשה דלא שכיחא, ותנן האשה עצמה מביאה גיטה ובלבד שצריכה לומר בפ"נ ובפ"נ.

כ' הרמב"ן, איכא דקשה ליה, מאי קושיא, ההיא קודם שלמדו היא, ולא משום גזירה שמה יחזור דבר לקלוקלו, אלא מדין תקנה ראשונה. ומצאתי בס' הישר דאדחיק ר"ת ז"ל ואומר, כיון דאוקימנא להא מתני' דהמביא גט ואינו יכול לומר וכו' לאחר שלמדו, ההיא נמי לאחר שלמדו היא וכו', [כמש"כ תוס' בד"ה אי הכי בשמן]. ולא נהירא, ואפשר נמי משום דתנן בריש ההוא פירקא [טו]. אחד אומר בפני נכתב ואחד אומר בפני נחתם וכו' ואוקימנא לרבה לאחר שלמדו.

וי"א דה"ק, אלא מילתא דלא שכיחא היא ומילתא דלא שכיחא לא גזרו, כלומר הך חששא דלשמה, גזרת חכמים היא כדאמרין לעיל [ב:ג.], ופקח ונתחרש מילתא דלא שכיח היא ולא גזרו בה רבנן, כלומר לא הצריכוהו לומר בפ"נ ובפ"נ ואפ"י קודם שלמדו, ולהכי לא גרסי' "אלא", משום דלא הדר ביה ממאי דאמר גזירה שמה יחזור הדבר לקלוקלו, ומיהו במקום "אלא" קאי וכו'. וזה מוטעה, שכשיגיע למה שאמרו "אי הכי תרי נמי

כ' החת"ס, יש לפרש זה באחד משני אופנים, או דנימא כיון דשכיחי עולי רגלים ובתי דינים, שם יתאספו כל עדרי צאן קדשים, אם יביאו הגט לשם ימצאו קיום, [א"ה, כן הוא ל' הרמב"ן, א"א שלא יהיו עדים מצויין שם בב"ד לקיימו]. או נימא דע"ז איכא שירות מצויות מעיר לעיר, וגם במקומה תמצא קיום ע"י שירות העוברות לעלות לרגל או לבית דין, ואפשר נמי דתרוייהו איתנהו. ועל דרך הראשון קשה לי, א"כ מהגמוניא להגמוניא בא"י, נהי שאין בני הגמוניא זו שכיחי בזו, מ"מ במקום הועד שם יוועדו כולם וימצאו זא"ז ויקיימו חתימתם, וכי ההגמון סגר הדרך שלא יעלו בני הגמוניא שלו לרגל או לב"ד. ועל דרך השני קשה, א"כ לבתר דאתא רב לבבל ואיכא דסלקי ונחתי ועשו בבל כא"י לגיטין [כדלקמן ו:ו.], א"כ לאו דוקא בבבל, אלא בכל הדרך שמא"י עד בבל אין צריך לומר, דסלקי ונחתי, א"כ תקשי קושית הש"ס [ו]. מתיב ר' ירמיה [מעכו לצפון וכו'], וליכא לשנויי לבר מבבל וכו' והרי בבל היא בין עכו לסוף צפון, והול"ל מבבל לצפון, אבל מעכו לבבל איכא שירות מצויות. וצע"ג.

ד: דכיון דאיכא עולי רגלים מישכח שכיחי.

כ' בהגהות חש"ל, לכאור' תימה, דא"כ ממדה"י לא"י נמי מישכח שכיחי, דהא כל ישראל מחוייבין לעלות לרגל. ולכאור' נראה מזה ראייה לדעת התוס' בפסחים [ג: בד"ה מאלה] דיושבי חו"ל פטורין מראיה ומפסח, וכן משמע באמת בירושלמי דהוריות [פ"א ה"ב]. [וטעמא דמילתא מבוואר בדבריו בפסחים בשם ס' קהלת יעקב להגאון מהר"י מקארלין, משום דאין לו קרקע בא"י, והוסיף, דמה"ט פטור גם מקרבן פסח, משום דאחרי קרא ד"ולא יחמוד איש את ארצו בעלותך ליראות" וגו', כתיב "לא תשחט על חמץ דם זבחי", ודרשינן קרא ד"ולא יחמוד" גם על פסח דכתיב בתריה. [ולפ"ז צ"ל דבבית שני מי שלא היה לו קרקע בגבולות א"י השנויות במשנתנו, היה פטור מראיה ומפסח אפי' אם היה לו קרקע שכבשו עולי מצרים].

וז"ל המאירי במתני', בזמן שביהמ"ק קיים שהיו עולים לרגל, ובני א"י מתעכבים שם לאכול מעשרותיהם ולהקריב נדריהם ונדבותיהם, ומכירין זא"ז אף מקצה שבה לקצה שבה, אבל בני חו"ל אע"פ שעולים לרגל, אין מתעכבין שם הרבה, אם שריחוק מקומם מעלה בלבם טינא לחזור תיכף שהקריבו עולת ראייה, אם שלדעת קצת אין מביאין מעשר בהמה מחו"ל כמו שנאמר בספרי [דברים פ"י, ק'] [ובבכורות [גג]. וכו'].

ד: ה. והוינן בה וכו' ואמר רב יוסף וכו'.

הקשה הרשב"א, למאי אצטריכין להאריך ולומר והוינן בה ואמר רב יוסף, בלא הויה ופירוקה דרב יוסף מצינן לאקשויי שפיר מגופה דמתני'. ונ"ל דאיצטריך למימר הכי כי היכי דלא תקשי לן ולרבה מי ניחא, דמאי קמ"ל, אי לאשמעינן דבקיום חותמיו סגי, הא מיפשט פשיטא לן, כיון דטעמא דמתני' לפי שאין מצויין לקיימו, ואי לאשמעינן דכיון דאינו יכול לומר צריך שיתקיים בחותמיו, הא נמי פשיטא, דמהי תיתי דלא, משו"ה אצטריכין לומר והוינן בה ואמר רב יוסף, וה"פ בשלמא לרבה ניחא דטובא קמ"ל מתני', דאי לאו מתני' הו"א כיון דקיום שטרות דרבנן הכא משום עיגונא אקילו, ולכתחילה בעד אחד שיאמר בפני נחתם סגי, ומוקימין לה קצת אדינא דאורייתא כי היכי דלא תיעגן ותיתיב, השתא נמי כיון דע"י פקח משדר ליה, וכי יהביה נמי שליח ליד האשה, ההיא שעתא פקח הוה אלא דחוליה אנסיה, בכה"ג כי היכי דלא תיעגן נקל בה ונוקמא לגמרי אדאורייתא ולא ליבעי קיום כלל, קמ"ל דלעולם לגרועי מתרי לחד אקילו בה, אבל למישרי בלא כלום כולי האי לא אקילו וכו', [יעו"ש עוד].

ובתוס' הרא"ש תירץ, דאי לאו דמפרש רב יוסף ואינו יכול דמתני' בפקח ונתחרש, הוה מפרשנא מתני' באילם, ולא תקשה לרבה, דאילם יכול לומר מתוך הכתב בפ"נ ובפ"נ לענין לשמה, דלאו עדות גמורה היא, דסתם ספרי דדייני מייגמר גמירי, ואינו אלא לבטל לעז בעלמא שיוכל הבעל להוציא, אבל לענין קיום הגט, הגדה דאילם לא הוי הגדה, אבל השתא דמוקי לה בחרש דהוי כשוטה וקטן, אפי' לענין לשמה לא הוי עדות לא רמיזתו ולא כתיבתו. וכ"כ המהרש"א [ע"ד תוס' ה. בד"ה אילימא]. [א"ה, לדברי תוס' דמדיוק לישנא דמתני' משמע לרב יוסף דאיירי בנתחרש ולא באילם, שפיר מותבין מינה לרבה, אבל לפמש"כ תוס' הרא"ש שם [והו"ד לקמן] דלא

תרי דמייתי גיטא מילתא דלא שכיחא, אם נאמר כן דאפי' קודם שלמדו לא הצריכו לומר בפ"נ ובפ"נ, קשיא הא דאמר' בריש שמעתין איכא בינייהו דאתיהו בי תרי, ולקמן [ה:] נמי אמר ריב"ל לא אמרו אלא בדורות הראשונים וכו', ואע"ג דתרי הוו. ועיקר קושיא ליתא, ומאן דקשיא ליה לא ניחא ליה בקושטא, דמאי אית לך לאקשווי אמאי לא מתרץ לה מתני' קודם שלמדו אבל לאחר שלמדו לא צריך, מפני שאין האמת כן, דקים לן אפי' לאחר שלמדו אשה כשליח צריכה לומר בפ"נ ובפ"נ, ודעדיפא וקושטא מתרצינן.

והריטב"א הביא תירוץ ר"ת והרמב"ן, ומסיק, א"נ אפשר לומר דעיקר קושיא דאשה אפי' קודם שלמדו משום גזירה היא, ומדינא כיון שהגט בא מידו של בעל לידה, אינה צריכה לומר בפ"נ ובפ"נ, דליכא למיחש שיבא מערער כדפרישית לעיל, אלא כיון דבתורת שליחות אתא לידה, גזרת אשה אטו שליח דעלמא, ואצטריכוה לומר בפ"נ משום גזירה ואע"ג דהוא מילתא דלא שכיחא.

ה. שנים שהביאו גט ממדינת הים, צריכין שיאמרו בפנינו נכתב ובפנינו נחתם או אין צריכין.

כ' המהר"ם ש"ף, דוחק לפרש ספק טעם האיבעיא אי כרבה וצריכין או כרבה ואין צריכין, (ופשוט) (ופשיט) כרבה, וכדאמרין לעיל [ב:] בי תרי איכא בינייהו, דא"כ לא הו"ל לסיים ומה אילו יאמרו וכו', דאף לאיבעיא ניחא אי טעמא כרבה, ועוד דא"כ לא הו"ל לרבה ניחא וכו', רק הו"ל ש"מ כרבה ס"ל, וכמו שהקשה בחידושי הרשב"א, [והרשב"א מסיק דהמקשה לא ידע פירוש האיבעיא, רק ממאי דאהדר ליה רב הונא משמע ליה דכרבה ס"ל, יעו"ש]. ואפשר לומר אף בטעם דקיום בעי, צריכין לומר שמא זייף הבעל ושלא גט מזויף, ופשיט דאין צריכין, דכיון דנתברר דהגט בא מידו לידה, תו לא חיישינן, דמה אילו יאמרו בפנינו גירשה, פשיטא דמהימני והיא מתגרשת [לכאוי"צ מגורשת], ולא אמרינן שמא גירשה בגט מזויף, לזה פריך לרבה, אף דאית ליה נמי טעמא דקיום, מ"מ דל קיום מהכא, הא צריכין לומר משום חששא דלשמה.

ה. ומה אילו יאמרו בפנינו גירשה מי לא מהימני.

כ' הרשב"א, נראה לי דכיון דטעמא דאין צריכין משום הכי הוא, שנים שהביאוהו והם קרובין זה לזה או לאיש או לאשה [ואפי' אחד מהן קרוב], צריכין לומר בפנינו נכתב בפנינו נחתם, דהשתא אילו אמרו בפנינו גרשה לא מהימני.

ה. ת"ש המביא גט ממדה"י ונתנו לה ולא אמר לה בפ"נ ובפ"נ וכו', לרבה קשיא.

הקשה הפנ"י בשם בנו זצ"ל, לשיטת מהרש"א לעיל [בתוד"ה אילימא] דבאילם יכול להגיד ע"פ כתב לענין לשמה ולא לענין קיום חותמיו, א"כ מאי מקשה הכא לרבה, שהרי כ' תוס' [הנ"ל] גבי ואינו יכול לומר דליכא לאוקמה באילם דא"כ הו"ל "ולא אמר", וא"כ הכא דקתני "ולא אמר" דילמא מיירי באילם, וא"ש דאם נתקיים בחותמיו כשר, והיינו שהאילם מגיד בכתב לענין לשמה. [וגם הגרע"א הקשה כן, וכ' ליישב עפ"ד שם [הו"ד לעיל] דהמהרש"א לא כ' כן לדינא, אלא דהוה ס"ד לומר כן]. וכ' החת"ס וז"ל, לא קשיא מידי, מדתני הוי לא הוצרכו לומר בפ"נ להחמיר אלא להקל, ולהנ"ל הוה להחמיר, דאע"פ שמקוים צריך לכתוב על הספר בפ"נ ובפ"נ.

ה. ברש"י ד"ה ומה אילו יאמרו. כלומר אם רצו הן אומרים וכו'.

כ' בפור"י, לכאוי"ש משמע מלשון רש"י ז"ל דהיינו מתורת מיגו, וצ"ע, דהא בשני עדים לא אמרינן מיגו, וכמש"כ התוס' בכתובות [יח: בד"ה אין נאמנים] ובקידושין [מג: בד"ה והשתא]. וצ"ל דכוונתו כמש"כ התוס' לעיל [ב: בד"ה דאתיהו בי תרי], דכיון דשנים אומרים שהם שליחין מהימני כמו שנאמנים אילו אומרים בפנינו גרשה.

ועיי' בקה"י [סוסי"ה] שתמה למה לן מיגו, הרי הם שני עדים ונאמנים על השליחות כמו שנאמנים על הגירושין, ואע"פ שמעידים על עצמן שהן

שלוחים, הא קיי"ל שליח נעשה עד. וכבר עמד בזה המחנ"א בהערותיו על הרמב"ם [הל' גירושין פ"ז], וכתב דזה מתיישב ע"פ הירושלמי שהביא הרא"ש [ריש פ' השולח] דאין השליח עולה משום שנים, שאין השליח נעשה עד, אבל אכתי תמוה, דהא בשניהם שלוחים בהכרח לומר דנעשים עדים כמבואר בהדיא בקידושין [מג.]. והכא הלא בשניהם שלוחים איירינן.

וביאר, דמש"כ הרא"ש דאין השליח עולה משום שנים שהרי הוא עומד במקום הבעל, פירושו משום שהשליח נעשה בעצמו בעלים לגרש, והרי זה עדות על עצמו כיון שהוא בעל המעשה, ומה"ט גם בשניהם שלוחין אינם יכולים להעיד על עצמם שהם שלוחין, דזהו עדות על עצמן שיש להם הכח לגרש, והא דשנים שלוחין נעשין עדים, היינו משום שהרי יכולים להעיד סתם שאשה זו נתגרשה, דעל חלות הגירושין אינם בע"ד, וזהו דאמרין ומה אילו יאמרו בפנינו גירשה מי לא מהימני, היינו דעכ"פ על הגירושין יכולים להעיד סתם בפניהם נתגרשה, וממילא נאמנים שהם שלוחים מדין מיגו.

ה. בתוד"ה אילימא. ולא בעי למימר כגון אילם או שלא ראה וכו'.

ובתוס' הרא"ש תירץ אקושיא דלא ראה כתוס', וכ' עוד, ולא בעי נמי לאוקמה באילם, דמשמע ליה לרב יוסף דליכא שום חידוש באילם, אבל בחרש קמ"ל דלא גזרינן פיקח ונתחרש אטו חרש מעיקרו. והר"ן לקמן [ט.] כ', וא"ת ולוקמה באילם שהוא כפקח לכל דבריו, י"ל דאילם יכול הוא להגיד מתוך הכתב, שהרי האמינו בעדות אשה להעיד מתוך הכתב כדאיתא בפ' מי שאחזו [עא.], וכ"ש הכא דכתיבת הגט מוכיח.

ועיי' במהרש"א שכ' דכתיבת אילם מהניא לענין לשמה ולא לענין קיום, וכ' ע"ז הגרע"א דלאו משום דס"ל כן לדינא, אלא דבלא דברי רב יוסף היה אפשר לומר כן, [דתירץ בזה הא דהוצרך המקשה להביא דברי רב יוסף, והו"ל לעיל], אבל לקושטא דמילתא גם לענין קיום מהני עדות בכתב, וכמש"כ הר"ן להדיא. אמנם הפנ"י נקט דדברי מהרש"א לדינא, והביא שכן הוא בשו"ע אה"ע [סי' קמ"ב ס"ז], ושהבית שמואל שם כ', דאע"ג דקיי"ל בחו"מ [סי' מ"ו ס"ז] דמהני קיום שטרות מפי כתבם, היינו דוקא ביכול לדבר, אבל לא באילם, ודלא כהש"ך שם [ס"ק י"ז].

ה. בתוד"ה אי הכי. [הא]. וא"ת מאי קשיא ליה לרבה וכו' דלאחר שלמדו רבה ורבה שוים, וי"ל וכו'.

וז"ל הרמב"ן [בהשגותיו על הרי"ף, בתוספת ביאור], דלאחר שלמדו שכיחי מתיבתא בחו"ל ובתי דינין דקביעי, הלכך כא"י דמי, ובא"י הא אמרן דאפי' ממדינה למדינה לא צריך, בשלמא לרבה לא קשיא, דלדידה בדלא שכיחי מתיבתא עסקינן, ואפ"ה לא חיישינן, דסתם ספרי דדינא בקיאי, אלא לרבה דמוקי לה לאחר שלמדו ושכיחי מתיבתא דמגמרי להו, הרי הוא ודאי כא"י או כבבל ולא צריך לא משום לשמה ולא משום קיום, דכיון דאיכא מתיבתא משכח שכיחי.

ה. בתוד"ה אי הכי. [הא]. ואין לפרש יכול נמי לא יצטרך לרבה בפני נכתב וכו'.

הרמב"ן הביא פי' זה בשם ה"ר משה בן יוסף ז"ל, וכ' ע"ז, ולא דאיך ליה, דהשתא דאמרין דרבה אית ליה דרבה, גזירת דילמא אתי לאיחלופי נמי אית ליה וכו'. [יעו"ש ראיותיו]. וא"ת אם אית ליה לרבה דרבה משום דילמא אתי לאיחלופי, הדרא קושיא לדוכתה דאמרן [ג.]. (ורבה מ"ט לא אמר כרבה) [ורבה מ"ט לא אמר כרבה]. לאו מילתא היא, דמעיקרא קס"ד (דרבה) [דרבה] חאישי להא ולא חאישי להא, הוה למשאל הכי, אבל השתא אמר לך רבה היינו טעמא דידי משום דחששו רבנן לכולהו חששי כדי שלא תבא האשה לידי קלקול. וזו ראייה למה שפרשנו דרבה אית ליה דרבה לגמרי, שכל עיקר לא אמרו דרבה לית ליה גזרה איחלופי, אלא משום קושיא דמ"ט לא אמר כרבה, ועכשיו בטלה הקושיא ובטל הטעם.

ה. לימא בהא קמפלגי, דמ"ד בפני שנים קסבר לפי שאין בקי אין לשמה, ומ"ד בפני שלשה וכו'.

כ' הריטב"א, וכי תימא ולמ"ד לפי שאין בקיין לשמה, אמאי סגי בתרי טפי ממ"ד לפי שאין עדים מצויין לקיימו, דהכא והתם קבלת עדות הוא, מה לי קבלת עדות מן החתומות מה לי קבלת עדות מן הכתיבה שהוא לשמה, וי"ל דלמ"ד משום לשמה, מדינא שליח מהימן, דע"א נאמן באיסורין אי לאו טעמא דהוי דבר שבערור ונדאמר לעיל, ומיהו משום עיגונא הקלו בה ועשו איסור זה כשאר איסורים דע"א נאמן, וכיון דטעמא משום דע"א נאמן הוא, א"צ שלשה, שלא מצינו עד המעיד על איסור שיהא צריך להגיד בפני שלשה, דאינו כקבלת עדות, ובדין הוא דאפי' תרי נמי לא ליבעי, אלא משום חומרא דאשת איש הצריכו שיאמר הדבר בפני שנים כדי שיהא שליח נזהר במה שאומר ושידקדק בעדותו, אבל למ"ד משום קיום, שליח אינו נאמן משום עד אחד שהוא נאמן באיסורין, אלא טעמא משום דמדינא קיום שטרות לא ליבעי, אלא דרבנן הוא דאצריך, ואקילו הכא משום עיגונא שיהא שליח נאמן כתר, ומיהו בקבלת עדות לא הקילו, והצריכו שלשה כמו קבלת עדות דעלמא.

וז"ל המאירי, ושמא תאמר ואף לטעם לשמה קבלת עדות הוא, וקבלת עדות בשלשה, ששנים אינם יכולים לדון, ואם יקבלוהו ע"מ להעיד, עד מפי עד הוא. תירצו גדולי ההר שאין זה קבלת עדות, שאינם מעידים שפלוני העיד שנכתב לשמה ושהם יעשו מעשה ב"ד על כך, אלא שמעידין שהוא אמר להם שבפנינו נכתב ונחתם גט פלוני, ולא שיאמר הוא כן בתורת עדות, אלא בתורת שליח שהוא כבעל דבר, וחכמים האמינוהו בכך, ועושיין לו מעשה ב"ד על פיהם.

ה: ותסברא, הא מדריב"ל אמר וכו', ר' יוחנן אמר משום שאין עדים מצויין לקיימו.

הקשה במלא הרועים, היאך מועיל קיום שלא בפני בע"ד, הא ר' יוחנן מדויל ידיה משתלם, דס"ל בב"ב [ק"יב]: אין מקיימין השטר אלא בפני בע"ד, בשלמא רבא לשיטתיה דס"ל התם הלכתא מקיימין השטר אפי' שלא בפני בע"ד, משא"כ ר' יוחנן קשה. [א"ה. לכאו' בהא ודאי אקילו משום עיגונא, ושאינו בפני שנים דלא הקילו, דבכל יוכל למצוא שלישי למסור בפניו ג"כ [וכעין מש"כ הרשב"א דמה"ט הקילו להכשיר כאן עדות הנשים והפסולים, ולא הקילו שיצטרפו לשלשה לקיימו בפניהם]. ועוד יש לדון, דכיון דהבעל יודע שעתיד השליח לקיימו בשעת נתינה, [דמה"ט לא אתי תו לערער, כדלעיל ג. ובריטב"א], א"כ שלחו על דעת שיקיימוהו שלא בפניו, ולכאו' בכה"ג דניח"ל לבע"ד גם בעלמא מקבלין עדות שלא בפניו. וצ"ת].

ה: אלא דכו"ע בעינן עדים מצויין לקיימו וכו'.

כ' המהרש"א, מדאסיקנא משום דצריך לקיימו הוא, משמע דוקא במביא ממדה"י, א"נ בא"י היכא דאיכא חירום ידוע כעססיון וכו', דבעינן ליתנו לה בפני שנים, אבל בא"י דליכא חירום או במדינה אחת במדה"י, שאין צ"ל בפ"נ ובפ"נ לפי שמצויין לקיימו, א"צ ליתנו לה בפני שנים אלא נותנו לה בינו לבניה ודיו. וכן דעת בעל העיטור ז"ל. ומיהו נראה דכיון דקיי"ל כר"א דאמר עדי מסירה כרתי, אף המביא בא"י צריך ליתנו לה בפני שנים, דליהוי לה עדי מסירה וליקריהו לגיטא, וכדאסיקנא בהמביא בתרא [י"ט]: הני בי תרי דיהבי גיטא קמיייהו צריכי למיקרייהו וכו', א"נ י"ל דאפי' לר"מ צריך ליתנו לה בפני שנים להחזיקה גרושה בפני שנים כדאיתא בירושלמי, וכן דעת ר"ת ז"ל. [ועיין לעיל ד. בתוד"ה דקיי"ל].

ה: והכא בשליח נעשה עד ועד נעשה דיין קמיפלגי.

כ' בתוס' הרא"ש, פי' כי היכי דאמרינן דשליח נעשה עד, אי אמרינן נמי דעד נעשה דיין בהכי פליגי, דלכו"ע שליח דהכא נעשה עד, דהא שליח נאמן לומר בפ"נ ובפ"נ, וטעמא דמידק דייק כדאמרינן בריש פרקין [ג.], ולא דמי לפלוגתא דפ"ב דקידושין [מג.]. דהן הן שלוחיו הן הן עדי. וז"ל הריטב"א, והכא בשליח נעשה עד, ופלוגתא הוא בפ' האיש מקדש, וקיי"ל כמ"ד דנעשה עד, והלכך איכא לאיפלוגי אם נעשה דיין או לא, אבל למ"ד דאין נעשה עד מפני שהוא כגופו, ליכא לאיפלוגי (בבעל) [דבעל] דבר אינו נעשה דיין. [וכן מבואר בתוס' רי"ד דתליא הך דהכא בהיהא פלוגתא בקידושין, אלא דקיי"ל דשליח נעשה עד].

עוד כ' הריטב"א, והא דאמרינן דבעד נעשה דיין קמיפלגי, איכא (למ"ד) [למידק] דאפי' למ"ד דעד המעיד נעשה דיין, דוקא שלא בשעת עדותו, [אבל בשעת עדותו] דעד ודיין נעשה כאחד לא. ותירץ ר"י, אפי"ל [וי"ג אפילו] למ"ד בעלמא דעד נעשה דיין לאחר עדותו, דהכא משום עיגונא הקילו להיותו עד ודיין כאחד.

ה: כיון דאשה כשרה להביא את הגט, זימנין דמיינתא ליה איתתא וסמכי עלה.

כן היא גירסת ר"ת כמבואר בתוס', וביאר בתוס' הרא"ש דאפי' לאפוקי מגירסת הרי"ף זימנין דמיינתא איהי גיטה, ומשום דקשיא ליה לר"ת, דכיון דמצוי למימר בכל הנשים, אמאי קאמר באשה דמביאה את גיטה דמילתא דלא שכיחא היא [כדלעיל ה.]. ומסיק דה"ה דהומ"ל זימנין דמיינתא לה קרוב. וז"ל הר"ן, זימנין דמתניא אשה עצמה גיטה כדתנן האשה עצמה מביאה גיטה וכו', ואע"ג דאשה לא שכיחא כדאיתא בגמ', וליכא למיגזר משום לתא דידיה בלחוד, אפי"ה איכא למיחש דילמא מייתי לה קרוב, אלא דנקט הכא אשה משום דמתניא בהדיא. וי"א דכיון שהזכיר חשש הבאת האשה שהוא דבר שאינו מצוי, ולא הזכיר קרוב או פסול, משמע שאף הקרובים מצטרפין לשלשה, דאע"ג דדיינים קרובים לבעלי הדין פסולין בעלמא, [ירושלמי סנהדרין פ"ג ה"ט], אפי"ה הקילו להכשירן כאן, כמו שהקילו והאמינו הבעל דבר לקיימו ולומר בפ"נ ובפ"נ וכו'. ואעפ"כ לא הכשירו שתצטרף האשה לג', משום דאשה לאו בת דין היא כלל.

והרשב"א כ' מתחילה כשיטה קמיינתא בהר"ן, וקשיא ליה אמאי נקט אשה דלא שכיחא, ולא נקט קרובים, דקרובים נמי מתניא, דמדתנן [כג.]: הכל כשרים להביא את הגט חוץ מחש"ו, ש"מ בהדיא דקרובים כשרים, ומסיק וז"ל, וע"כ נ"ל בהלכה דהכא אפי' הקרובים כשרים ומצטרפין, [ומיקל טפי משיטה בתרייתא בר"ן דמשמע שלא הקלו אלא הכא ומשום עיגונא], לפי שאני סבור דאפי' בעלמא דייני קיום ועדי קיום אע"פ שהן קרובים אלו לאלו כשרין, וכדמוכח הכא דאמרינן בדרבנן עד נעשה דיין, ואין לך קרובה גדולה מזו וכו', והיינו דחששו הכא [ל]אשה עצמה ולא חששו לקרובים דשייכי טפי זימנין דלא בקיאי בקורבתן וכו', וסוגיין טפי משמע הכי, דאם איתא דקרובים אינן מצטרפין, היאך עלה על דעתו לחוש לאשה, שהיא אשה והיא קרובה אצל עצמה וכו'. [ומשמע לכאו' דקרובי הבעל או האשה מודה דאין מצטרפין אפי' הכא, וכמ"ש בתחילת דבריו].

ה: בתוד"ה כיצד יעשה. ולר"מ כיצד יעשה קודם נישואין וכו'.

וז"ל הריטב"א, איכא מ"ד דלרבנן בלחוד קאי, וה"ק לרבנן כיצד יעשה שאם נישאת לא תצא, ואצ"ל אם לא נשאת להנשא בו לכתחילה, יטלנו וכו', אבל לר"מ ודאי כיון ששינה ממטבע חכמים, אין לו תקנה ויוציא והולד ממזר, אבל להנשא לאחרים אפי' לר"מ סגי בתקנה זו. ואיכא מ"ד בין לר"מ בין לרבנן קאי, דעד כאן לא קאמר דיוציא והולד ממזר אלא כשהולך השליח או שמת, שא"א לתקן, אבל כל שאפשר לתקן מתוקן הוא ואפי' לר"מ, ולא תצא והולד כשר, כאילו נתקיים השטר בחותמיו דזה פשוט לכו"ע אע"פ שלא אמר בפ"נ ובפ"נ הולד כשר ולא תצא, שהרי נתברר למפרע שהיא היתה מגורשת בגט כשר.

ורבינו פירש ודאי בין לר"מ ובין לרבנן קאי, ולכולהו בתקנה זו סגי לענין דלא תצא, אבל הולד לר"מ לעולם ממזר, [פי' אם הולד נולד קודם שעשה תקנה זו הולד ממזר, כ"כ הריטב"א בב"מ [נה.], הגהות כור לזהב], כיון ששינה ממטבע חכמים. ולי נראה דבין לר"מ ובין לרבנן אם נשאת תצא, דבהא לא פליגי, ותקנתא [וי"ג דתקנתא] זו אינה אלא להנשא לאחר, כלומר כיצד יעשה, וכי תשאר זו עגונה לעולם אפי' אליבא דחכמים, כיון שניסת שלא כדין קנסינן לה ותצא. עכ"ל הריטב"א. ובתוס' רי"ד כ', כיצד יעשה וכו', פי' זה שהצריכו לייטלו ממנה ולתנו לה פעם אחרת, כדי שיראה שהוא שליח בדבר, דדוקא לשליח הימנוהו רבנן כבי תרי אבל לא לאינש אחרינא, ור"מ סבר כיון שכבר נתנו לה יצא מתורת שליח ותו לא מהימן, הילכך לא סגי לה בהך תקנתא.

ה: בתוד"ה יטלנו. מכאן משמע דצריך לומר בשעת נתינה וכו'.

וכ"כ הרא"ש [בתוספותיו, ובפסקיו סי' ו'], ומסיק, וה"ר יעקב מקינן פירש להכי צריך ליטול הימנה, דבעי לומר בפני שנים שהיו בשעת מסירת הגט, ומיירי הכא שמתו או שהלכו להם למדינת הים. ולא נהירא, דלישנא דברייתא בסתמא קתני משמע שאין תקנה אחרת.

ה: בתוד"ה יטלנו. וה"ה לאחר נתינה תוך כדי דיבור.

כ' הפנ"י, ואע"ג דקיי"ל [נדרים פז]. תוכ"ד כדיבור דמי לבר ממקדש ומגרש, היינו לענין שאין יוכל לחזור בו, משא"כ לפרש דבריו ודאי מהני כמש"כ באריכות בפ' מרובה [עג. בד"ה וסבר], ומשו"ה מספק"ל לר"י אי מהני כל זמן שעסוקים באותו ענין, משום דבפ"נ עדיף אף מלפרש דבריו, דהא סתמא לשמה קאי, אלא דמטבע חכמים כך הוא לומר בשעת נתינה, וא"כ כל שעסוקין באותו ענין מיקרי שעת נתינה.

ו. אפי' קן קולמוסא וקן מגילתא.

כ' הרא"ש [סי' ג'], פירש"י תיקון הקולמוס והקלף שתקנו לשמה כשחותכים אותו ומחליקים אותו, ולא שיהא צריך תיקון הקלף והקולמוס לשמה, דדוקא כתיבה וחתומה הוא דבעינן לשמה, ולא מכשיריה, אלא שמע כשתקנו הקולמוס והקלף שאמרו כדי לכתוב בו גט לשמה, ומסתמא כן עשו, והוא שראה הקלף אחר שתקנוהו, ואחר שנכתב מכירו בטבעות עין, הלכך אין להכשיר סומא ע"י קן קולמוסא וקן מגילתא. [ואפי' אם תופס הסומא את הקלף מתחילה ועד סוף מ"מ פסול, דלא פלוג רבנן. קרב"נ אות פ'].

אבל התוס' כתבו שאין להכשיר סומא ע"י קן קולמוסא משום דנראה שקרן אם יאמר בפני נחתם, ואם יאמר שמעתי קן קולמוסא אינו מועיל, דבעינן שיאמר בלשון שתקנו חכמים וכו'. [ועיין במהר"ם שכ' לפרש ד' תוס' דידן מטעמא אחרינא, דשאני פקח דראוי לראות ממש, [וצ"ב], ושוב הביא מש"כ הרא"ש בשמם]. ומדבריהם למדנו שאינו צריך שיראה הקלף ויכירהו, כי מסתמא כיון שאמרו לכתוב בשעה שתקנו הקלף לשמה, כן עשו, מה לי בקלף זה מה לי בקלף אחר. ומיהו אם שמע שאמרו לכתוב גט לשמה ולא שמע קן קולמוסא או קן מגילתא, לא מהני, דשמא לא כתבו מיד אלא לאחר זמן וכתבוהו לשם אחר ששמו כשמו. עכ"ל הרא"ש.

ו. דמר סבר לפי שאין בקיאינן לשמה והני גמירי.

כ' בתוס' הרא"ש, פי' מימות החרש והמסגר, ולא שייך למגזר שמא יחזור דבר לקלולו. ובמהדו"ב למהרש"א ובמהר"ם שיי"ף הקשו, א"כ גם לטעמא דקיום נגזור שמא יחזור דבר לקלולו, לפירש"י דמקמי דאתא רב והרבה ישיבות, לא הוו שכיחי. ותירצו דדוקא לענין דגמירי לשמה שייך לגזור שישכחו ככתחילה, אבל לענין מתיבתות אין לגזור שמא יתבטל.

ו. שמואל אמר מתיבתא בגירסייהו טרידי.

כ' המהר"ם, והא דמשני לעיל [ה:]: דאפי' רבא מודה דבא"י אפי' ממדינה למדינה אין צריך לומר, משום דכיון דאיכא בתי דינין דקביעי משכח שכיחי, צריך לחלק בין בתי דינים למתיבתא. וז"ל הריטב"א, ולעיל אמרינן כיון דאיכא בתי דינין דקביעי משכח שכיחי, היינו טעמא משום דבבתי דינין דא"י שיירות מצויות תמיד, משא"כ דמתיבתא דבבל, אע"פ שהיו שם בתי דינין ג"כ.

ו. ולא ידענא אי מסורא לנהרדעא, אי מנהרדעא לסורא, אתא לקמיה דרב וכו'.

כ' בהגהות חש"ל, נראה דיש בזה נפקותא לדינא, דאם אייתי מסורא דהוא מקומו דרב, ואמר ליה רב דלא צריכת, היינו דא"צ לעמוד בעת כתיבת הגט כדי שיאמר אח"כ בפ"נ, וא"כ מוכח דאפי' לכתחילה א"צ שיאמר בפ"נ כמו בא"י, וכ"כ המהר"ם שיי"ף בהדיא דאם אייתי מסורא לנהרדעא על כרחך מוכח כן, אבל אם אייתי מנהרדעא לסורא ובסורא היה מקום הנתינה, י"ל דלא אמר ליה רב דאם לא היה בעת הכתיבה ג"כ אינו קפיד אבדיעבד, אבל לכתחילה י"ל דאה"נ דצריך.

ו. בתוד"ה מכי אתא. וקשה דא"כ מאי פריך ממתני' דמעכו לצפון וכו'.

בתוס' הרא"ש הביא דריב"א יישב פירש"י, שהרי משגלו החרש והמסגר לא מצינו שחזרו, והיו שם מעולם הרבה ישיבות, ולא פסקו עד שעלו ר' חייא ובניו כדאיתא בסוכה [כ.], וכי אתא רב לבבל חזרו הישיבות, וכי מתניא מתני' עדיין לא עלו ר' חייא ובניו. וז"ל הרשב"א, הא דמותיב ר' ירמיה ממתני' וכו', קשיא לי דהא רב הונא מכי אתא רב לבבל קאמר וכו', ומתני' מקמי דאתא רב לבבל נשנית. וי"ל דרב ירמיה אמיריה דרב גופיה קאי, ורב לא אמר מכי אתא רב לבבל, ושמא רב הונא גופיה חולק היה כבוד לרב ותלי ליה ברבו, אבל מעיקרא נמי היו ישיבות [ב]בבל ושכיחי.

והפנ"י תירץ פירש"י, דודאי היו התלמידי חכמים עולים מבבל לארץ ישראל בכל עת כדאמרינן [בסוכה שם] הלל הבבלי עלה, ר' חייא ובניו עלו והרבה כיוצא בהם, אלא דעיקר מימרא דרב היינו לענין המביא ממחוז למחוז בבבל, והשתא מקשה הש"ס שפיר, דאי ס"ד דמשום דשכיחי מתיבתא מצויין לקיימו, א"כ תקשי מתני', דהא מבבל לא"י אף בימי המשנה היו עוברים ושבים בני מתיבתא, ואפ"ה קתני עכו כא"י ולא בבל, אלא על כרחך דהאי טעמא דשכיחי מתיבתא לאו כלום הוא משום דבגירסייהו טרידי, וא"כ ממילא ה"ה בימי רב לענין בבל עצמו ממחוז למחוז.

ו: בני אדם העולים משם לכאן הן קיימו בעצמן ויתנו הילד בזונה והילדה מכרו ביין.

כ' המאירי [בתוך דבריו בענין שרטוט], שלא שלחה אלא למחות בהם, שלא היה להם לישא ואח"כ ללמוד, אלא ללמוד ואח"כ לישא. כך פירשוהו רבים. ומ"מ לפי דעתי דרך שבח נאמרה, וממה שראיתי בשני של עירובין [כב.], רב אדא בר מתנא כי אזיל לבי רב אמרה ליה דביתהו ינוקי מאי אעביד בהו, אמר לה הא איכא קורמי באגמא.

ו: וכתב לו בלא שרטוט.

כ' בבן יהוידע, שמעתי אומרים דרבינו שמחה נסתפק אם צריך השרטוט בברזל שיהיה מתקיים אח"ז, או סגי בעופרת שעובר והולך אחר הכתיבה. ואומרים כי הספק הנזכר נפשט מהא דהכא, דאי סגי בעופרת, מהיכן נודע שלא שרטוט, דדילמא שרטוט בעופרת, והלך השרטוט אחר הכתיבה ע"י משמוש ידיים, עד כאן שמעתי בשם המפרשים ז"ל. ואנא עבדא אמרתי דאין זו הוכחה כלל, דאפשר שנודע להם שלא שרטוט משום דראו הכתב מעוקם ואינו כתוב ביושר, ואם שרטוט בעופרת היה צריך להיות הכתב ביושר.

ו: שנים כותבין שלש אין כותבין.

והטעם כ' בבן יהוידע, כי מצינו פסוק שלם בשלש תיבות כגון יברכך ה' וישמרך, וכן וכו', ולכך יש טעם לאסור בשלש תיבות שהוא שיעור פסוק, אבל שנים אין בהם שיעור פסוק לכך כותבין. ועיין בעיון יעקב שכ' דר' יצחק מייירי בפסוקי תורה דחמור קדושתה, להכי שתיים כותבין ושלש אין כותבין, וברייתא קמ"ל דאף פסוקי נביאים וכתובים אין לכתוב ארבע תיבות, ולא פליגי. [והוצרך להביא תרווייהו, דאי מברייתא או מר' יצחק לבד, הייתי אומר דרק פסוקי תורה אסור לכתוב בלא שרטוט]. ויישב בזה פסקי הרמב"ם, דבהל' יבום [פ"ד הל' ל"ה] כ' שאסור לכתוב ג' תיבות בלא שרטוט, דהתם מייירי בפסוקי תורה דפרשת יבמין, ובהל' ס"ת [פ"ד הט"ז] כ' דג' תיבות מותר לכתוב בלא שרטוט, דאיירי בנביאים וכתובים.

ו: זבוב מצא ולא הקפיד, נימא מצא והקפיד.

כ' המהר"ם שיי"ף, אין להקשות א"כ מאי אסכים מריה על ידו, כיון דלא הקפיד, ונימא דבר אחר. וצ"ל דמ"מ הוי סרוחן ומרידה דנכלל ב"ותזנה", אף שהוא לא חישי. ואולי אחרי שמצא נימא קפיד גם על זבוב ותלאו בפשיעה ג"כ. ועוד י"ל לכונתם, ע"פ מה שאיתא שלהי מכילתין [צ.]. כשם שיש דעות במאכלים כך יש דעות בנשים, יש לך אדם שזבוב נופל וכו', כך יש לך אדם שאשתו וכו', עיי"ש. [לכא' כונתו דזבוב דהכא הוא משל לערות דבר כדמפרש לה התם. ויל"ע]. וז"ל תוס' הרא"ש, וא"ת א"כ אסכים

טפי על ידי ר' יונתן. וי"ל דכיון שהקפיד על כך, היה ידוע ומפורסם לעולם, אבל זבוב שלא הקפיד לשלחה לא נתפרסם הדבר, וא"כ ברוח הקודש אמרו, ומ"מ אלו ואלו דברי אלקים חיים, שכשמצא בכך נימא הקפיד על שניהם.

ו: בתוד"ה א"ר יצחק. ומיהו הרבה מביא שם שנראה שהיו כותבין לדרשה וכו'.

וא"כ שמא אף הא וכו' לדרשא הוי. מהר"ם שי"ף. אבל המהרש"א כ' וז"ל, לכאור' לשון ומיהו במקום הזה אינו מובן, דהא ודאי לדרשא דאין כותבין כסדר הכתוב, מיהו באגרת שלומים נמי דאין כותבין כסדר נמי מוכח משם, מדכתיב ליה מאד ישגא אחרייתך. ויש ליישב, דלא באו בזה ליישב ולקיים פי' ר"ת דמתיר בשמעתין אגרת שלומים אפי' כסדר הכתוב בו, אלא משום דיש לבעל דין לחלוק דלדרשא אפי' שלא כסדר אסור, וכפי סברת ר"ת שמחלק בזה, ואהא קאמרי הרבה מביא שם וכו', דמזה מוכח דאף לדרשא שרי שלא כסדר.

ו: בתוד"ה שלש עבירות. בסדר עולם אמר דאותו היום דפלגש בגבעה שבת היה.

כ' המהרש"א בח"א, ויש לדקדק, גם אם שבת היה, מאי חילול שבת איכא. ויש לפרש דלאו על יום זנות דפלגש בגבעה קאמר, אלא על יום המלחמה

דפלגש בגבעה היה בשבת, דהו"ל מלחמה של מצוה דמותר בשבת. [ואפ"ה חשיב ליה חילול שבת כלפי מי שגרם אותה מלחמה]. וכ' ע"ז בעיון יעקב, לא ידעתי מאי דוחקא, כיון שהיה גרם שפיכת דמים אצל הפילגש, ואם נעשה הדבר [ר"ל גרם מיתתה] בשבת, ודאי איכא חילול שבת, דהלא אפי' מיתת ב"ד אין דוחה שבת, וכ"ש רציחה כזה.

עז: ברש"י ד"ה ואמרו ליה כך פתחו לו בחרטה.

עיינ בשלמי נדרים, דלכאור' קשיא מהא דאמרינן לעיל [כב.]. דלא פתחינן ליה בהא דאמר שמואל דאע"פ שמקיימו נקרא רשע, [ויליף לה מגז"ש, דכתיב הכא וכי תחדל לנדור, וכתוב שם רשעים חדלו רוגז], והכא פתחו ליה בהא. ותירץ, דתרי מילי נינהו, [וכמבואר בשו"ע [סי' ר"ג ס"א], דנקרא רשע ונקרא חוטא], דהכא יליף מפשטיה דקרא דנקרא חוטא, מדכתיב וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא, הא אם לא חדלת איכא חטא, והא לא חמיר לאנשי כ"כ, [דאין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא], הילכך ליכא למיחש דישקר לומר שלא נדר על דעת כן מתוך שיתבייש לומר האמת, וההיא דשמואל דדריש מג"ש דנקרא רשע, חמיר טפי לאינשי, ויתבייש לומר שנדר אדעתא דהכי, ויוכרח לומר בשקר שלא היה נודר, ונמצא דאין נדרים ניתרים יפה.